

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Pedagogická fakulta
Katedra anglistiky

Bakalářská práce

Psychologické aspekty rozdvojení
osobnosti v románu O. Wilda *Obraz
Doriana Graye* a R. L. Stevensonova *Podivný
případ doktora Jekylla a pana Hyda*

Psychological Aspects of the Multiple
Personality Disorder in Oscar Wilde's and
R. L. Stevenson's Works

Vypracovala: Markéta Michálková, Čj-Aj, 3. ročník
Vedoucí práce: PhDr. Alice Sukdolová, Ph.D.

České Budějovice 2018

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě – v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných Pedagogickou fakultou elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne 25. dubna 2018

Markéta Michálková

PODĚKOVÁNÍ

Tímto bych ráda poděkovala vedoucí této bakalářské práce PhDr. Alici Sukdolové, Ph.D. za odborné vedení, cenné rady a především za trpělivost a ochotu, která mi byla v průběhu psaní práce věnována.

Mé díky dále patří Mgr. Zuzaně Bílkové, Ph.D., doc. Mgr. Jiřímu Joštovi, CSc., PhDr. Daliboru Kučerovi, Ph.D. a Mgr. Michale Plassové z katedry psychologie za doporučení a poskytnutí materiálů pro psychologickou část práce.

ANOTACE

Práce nejprve v úvodní kapitole definuje pojmy dekadence a umění pro umění v britské literatuře konce 19. století a dále stručně zmíní životopisná fakta obou autorů, která se vztahují k jejich literárnímu odkazu. Na základě odborné literatury se práce pokusí o analýzu projevů chování a základních rysů rozdvojené osobnosti. Teoretické poznatky pak budou využity v literárněvědné analýze románů O. Wilda *Obraz Doriana Graye* a R. L. Stevensonova *Podivný případ doktora Jekylla a pana Hyda* s ohledem na charakteristiku hrdinů včetně motivace jejich chování ve vztahu ke společnosti. Práce by měla zhodnotit i symboliku a alegorickou rovinu obou románů v kontextu pozdní viktoriánské doby.

Klíčová slova

Dorian Gray, Jekyll, Hyde, rozdvojená osobnost, viktoriánská doba, *Obraz Doriana Graye*, *Podivný případ doktora Jekylla a pana Hyda*

ABSTRACT

In the introductory chapter, the thesis will define the terms decadence and Art for Art's sake in the 19th century British literature. Then it will briefly describe the biographies of both authors which relate to their literary legacy. On the grounds of the secondary literature the thesis will try to analyse the manifestations and the characteristic traits of dualism. The theoretical findings will be used in the analysis of Oscar Wilde's *The Picture of Dorian Gray* and R. L. Stevenson's *The Strange Case of Dr. Jekyll and Mr. Hyde* with regard to the heroes' characteristics including the motivation for their behaviour in relation to society. The thesis will also take into consideration symbolism and allegory of both novels in the context of Late Victorian Period.

Keywords

Dorian Gray, Jekyll, Hyde, Victorian Period, The Picture of Dorian Gray, The Strange Case of Dr. Jekyll and Mr. Hyde

OBSAH

ÚVOD.....	1
1. DEKADENCE A UMĚNÍ PRO UMĚNÍ	3
1.1. Dekadence.....	3
1.1.1. Vliv francouzské dekadence	3
1.1.2. Anglický estetismus.....	5
1.2. Umění pro umění	7
1.3. Žlutá kniha.....	7
2. VIKTORIÁNSKÁ DOBA	8
2.1. Rané viktoriánské období.....	8
2.2. Střední viktoriánské období	9
2.3. Pozdní viktoriánské období	10
2.4. Postavení muže a ženy v pozdním viktoriánském období	12
3. ŽIVOT A DÍLO OSCARA WILDA	14
4. ŽIVOT A DÍLO ROBERTA LOUISE STEVENSONA	17
5. OSOBNOST A JEJÍ PORUCHY	21
5.1. Mechanismy osobnosti	22
5.2. Třídění osobnosti.....	22
5.3. Poruchy osobnosti.....	23
5.4. Mnohočetná porucha osobnosti.....	24
5.5. Syndrom Jekylla a Hyda.....	25
5.5.1. Typy syndromu Jekylla a Hyda	26
5.5.2. Příčiny vzniku syndromu Jekylla a Hyda	28
6. PODIVNÝ PŘÍPAD DOKTORA JEKYLLA A PANA HYDA	29
6.1. Vydání díla.....	29
6.2. Rozdvojení osobnosti v díle Podivný případ doktora Jekylla a pana Hyda	29
6.3. Doktor Jekyll – pan Hyde.....	31
7. OBRAZ DORIANA GRAYE	37
7.1. Vydání díla	37
7.2. Dekadence a motivy gotického románu	38
7.3. Rozdvojení osobnosti v díle Obraz Doriana Graye.....	39
7.4. Dorian Gray	41

8. POROVNÁNÍ ROMÁNŮ.....	47
8.1. Podobnosti	47
8.2. Rozdíly	47
ZÁVĚR	49
BIBLIOGRAFIE	51

ÚVOD

Psychická onemocnění jsou podstatnou, avšak často opomíjenou či různým způsobem odsuzovanou součástí lidských životů. Dotýkají se nejenom jedincova soukromého či profesního života, ale toto téma je možno zachytit také v uměleckých dílech. Inspirace různými psychickými onemocněními je patrná například v dílech výtvarných nebo v literatuře. Má bakalářská práce se zabývá problematikou rozdvojení osobnosti a odrazem tohoto tématu v literárních dílech.

Cílem bakalářské práce je analyzovat projevy chování a základní rysy rozdvojené osobnosti literárních postav v románech Oscara Wilda *Obraz Doriana Graye* a R. L. Stevensona *Podivný případ doktora Jekylla a pana Hyda*.

Jelikož zmiňovaní autoři patří do britské literatury 19. století, v úvodní kapitole jsou definovány pojmy dekadence a umění pro umění, které jsou pro zmiňované literární období příznačné. Dále je popisováno viktoriánské období. Větší pozornost je věnována pozdnímu viktoriánskému období a také postavení ženy a muže v pozdně viktoriánské éře.

Další kapitola se bude zabývat biografiemi autorů zmíněných románů. Tato životopisná fakta nejenom přiblíží Wildův a Stevensonův životní úděl prolínající se s literární tvorbou těchto dvou literátů, ale také by měla nastínit jejich motivaci a literární inspiraci.

Pro lepší pochopení poruch osobnosti a snadnější orientaci v této problematice práce obsahuje část teoreticky popisující osobnost, její mechanismy, třídění a typy jejích poruch. Detailněji se pak zaměřuje na mnohočetnou poruchu osobnosti a syndrom Jekylla a Hyda.

Na základě poznatků získaných studiem odborné literatury jsou zařazeny další dvě kapitoly věnované románům *Obraz Doriana Graye* a *Podivný případ doktora Jekylla a pana Hyda*. V těchto hlavních kapitolách jsou popsány okolnosti vzniku díla, následuje pak literárněvědná analýza zaměřující se především na charakteristiku postav a rozdvojenou osobnost. Popisované jevy jsou demonstrovány pomocí ukázek z primární literatury.

Následuje stručné porovnání románů zaměřené na rozdvojení osobnosti.

Oba romány se přímo nabízí k podrobnějšímu psychologickému rozboru. Ačkoli vznikly již v 19. století, některá v nich se objevující témata jsou stále aktuální a jsme

schopni je aplikovat na současné problémy. Právě zmiňovaná nadčasovost a aplikovatelnost se dají dle mého názoru považovat za hlavní body, zapříčiňující výjimečnost těchto děl.

1. DEKADENCE A UMĚNÍ PRO UMĚNÍ

1.1. Dekadence

1.1.1. Vliv francouzské dekadence

Termíny „dekadent“ a „dekadence“ jsou typické svou variabilitou. Dekadence je pojem, který se zároveň vztahuje k literatuře či estetickým hodnotám a moralizujícímu hodnocení, umělecké a literární hnutí naznačující svou anti-naturalistickou, záměrnou vyumělkovanost rafinovanosti společně s kritikou veškerých skutečností, které se na konci 19. století daly považovat za zvrhlé či jinak podezřelé.

Dekadence souvisela a mnohdy se dokonce překrývala s estetismem. Dalo by se říci, že spolu existovaly v jakési nejasné symbióze. Typický dekadent by se dal popsat jako „švihák“ zastávající těžko srozumitelné, nejasné postoje, člověk často spojovaný s odlišnou sexualitou a často také zvrhlík.

Výraz „*décadence*“ pochází z Francie. Poprvé se toto slovo přejaté z latiny objevilo v 15. století, nahrazující tak dříve používané „*déchéance*“. Ve století osmnáctém pak bylo francouzskými spisovateli (Montesquieu, Rousseau, Voltaire) zpopularizováno. Význam výrazu „*décadence*“ se spojuje se slovy jako úpadek, přehnaná kultivovanost nebo škodlivost, a proto tento pojem začali užívat autoři osmdesátých a devadesátých let 19. století. Literární historik Désiré Nisard ve své studii pojednávající o pozdní latinské poezii vydané roku 1834 popisuje určité podobnosti mezi poezií jeho současníků a poezií tzv. Silver Age. V tomto díle je naznačeno pojetí dekadentní literatury (*littérature de décadence*). Význam termínu „*décadence*“ pak dále rozvinuli kritici a žurnalisté, například Maxime Ducamp či Claude-Marie Raudot. Poukázali především na přehnanou sofistickou, mimořádnou zdobnost a zchátralost tehdejšího umění, která byla stěží skrývána krásným povrchem. Od tohoto okamžiku začíná být termín dekadence spojován s moderní literaturou. Umění se dává do souvislosti s amorálností, přičemž za představitele jsou považováni estéti, lidé, kteří celý svůj život věnují snaze o zachování tajuplné krásy.

Průkopníkem francouzské a později i anglické dekadence v literatuře je Théophile Gautier. Hrdina jeho díla *Mademoiselle de Maupin* (1835), estét Chevalier d'Albert, je člověk bez morálky, který odmítá křesťanskou nauku o hříchu, odmítá vůbec uvažovat nad věcmi ošklivými a všedními či například sní o tom stát se ženou, aby tak obohatil

svůj život o nová smyslová potěšení. „Šviháka“ (dandy) později popíše také Charles Baudelaire, Jules Barbey-d'Aurevilly nebo Oscar Wilde.

Nejpřesvědčivější formulaci termínů „dekadent“ a „dekadence“ přinesla Baudelairova předmluva k překladu díla Edgara Alana Poa - *Notes nouvelles sur Edgar Poe* (1867). Baudelaire zde tato doposud pejorativní označení proměňuje ve výrazy pozitivního charakteru. Tvrdí zde, že Poe se ve svých pracích snažil vyjádřit nepřirozenost, jelikož přirozenost by pro moderní mentalitu nebyla nijak přitažlivá a dílo by navíc neobsahovalo žádnou víru v pokrok a dosažení štěstí.

Rok po vydání Baudelairova *Notes nouvelles sur Edgar Poe*, tedy roku 1868, Gautier ve své publikaci *Fleurs du mal* prohlašoval:

„Baudelaire loved that which had been called “le style du décadence”, that is, art of an extreme sophistication characteristic of dying civilizations, ingenious, complex, knowing and full of neuroses, a poetry aware of exhaustion and yet seeking out the most abstruse terminology, delighting in a self-referential play on the edge of extinction.”
(Habib, 2013, s. 341)

Gautiera Baudelairovy myšlenky, inspirované díly Edgara Alana Poa, natolik zaujaly, že se s nimi ztotožnil. Od této chvíle v Baudelairovi spatřoval vzor modernity, projevující se odmítáním morálních zásad, orientováním se ve zvrhlostech, důmyslnou složitostí a zahráváním si s neurózou a nemravností. Zmíněné myšlenky se poté v osmdesátých a devadesátých letech staly literárními slogany pro estetismus, *l'art pour l'art*, dekadenci a *fin de siècle*.

Tvrzení, že příčinou těchto dekadentních nálad byla špatná situace ve Francii pocházející z prohry Francie v bitvě u Sedanu (1870), by bylo poněkud zavádějící, jelikož tyto nálady se objevovaly již před zmiňovanou bitvou. Francouzské literární kruhy si čím dál více uvědomovaly nevyhnutelnost kulturního úpadku, pocity bezmocnosti a vyčerpání. Tyto nálady zmírajícího století byly vymezeny pojmem *fin de siècle*.

V roce 1884 bylo publikováno dílo francouzského spisovatele Jorise-Karla Huysmanse *A rebours*.¹ Tento román pro mnohé představoval shrnutí dekadentního hnutí a sloužil jako průvodce dekadenta. V Londýně se stal nechvalně známým po

---

¹ Dryden, 2003, s. 114

vydání Wildova díla *Obraz Doriana Graye*. Tvrdilo se, že Huysmansovo dílo je právě onou Žlutou knihou, kterou Dorian obdržel od Lorda Henryho Wottona. Sám Wilde při svém křížovém výslechu naznačil, že by tomu tak mohlo být.²

Ústřední postava románu, Des Esseintes, je samotář, který se obklopuje krásnými, uměle vylepšenými předměty.³ Inspirací pro tvorbu ústřední postavy románu, šlechtice Jeana Floressase des Esseintese, byl Huysmans „švihák“ a estét Robert, Comte de Montesquiou-Fezensac.

1.1.2. Anglický estetismus

Pro anglický estetismus, směr překrývající se s dekadencí, byl důležitou osobností Walter Pater. Pater se ve svých dílech zabýval obdivem ke kráse, ale zároveň si uvědomoval současné uchvácení zhýralostí. Generace estétů byla Paterovými díly přímo nasycena. Pod pojmem estét si Pater nepředstavuje ani tak umělce, jako spíše znalce, jenž oslavuje každý krásný pocit. Tyto dojmy si poté v nenucené vzpomínce vybavuje. Může se jednat o krásné neobvyklé barvy či tvář přítele. Paterovo dílo *Studies in the History of the Renaissance* (1973) mělo velký vliv na život Oscara Wilda. (Později Wilde estetismus popsal ve svých esejích *The Critic as Artist* a *The Soul of Man under Socialism* (1891)).

Další postavou příznačnou pro anglický estetismus byl malíř Aubrey Beardsley.⁴ Tvrdí se, že v letech, které předcházely Wildovu zatčení, byla dekadence popisována jako hnutí estétů. Byla spojována především se jmény Wilde a Beardsley a stávala se kultem osobnosti. Mnozí Beardsleyho označovali pouze za Wildova přívržence, avšak tyto dva představitelé dekadence se rozhodli jít odlišnou cestou. Wilde se například nijak neúčastnil Beardsleyho záměru sepsat tzv. *Žlutou knihu* (*The Yellow Book*). Kromě tohoto periodika Beardsley přispíval také do časopisu *Savoy*.⁵

Snahu popsat dekadenci projevil také Arthur Symons. Pokusil se ji analyzovat společně s estetismem a symbolismem. Byl to právě on, kdo jako první systematicky použil termín „dekadence“ v anglických literárních kruzích. Učinil tak roku 1893

---

² Habib, 2013, s. 340-342

³ Dryden, 2003, s. 114

⁴ Aubrey Beardsley byl anglický malíř, jehož malby by se daly popsat jako groteskní. Jeho díla zobrazovala neschopné dvořany, hermafrodity či postavy sexuálně podezřelé. (Habib, 2013, s. 346)

⁵ *Savoy* byl časopis zaměřen na témata týkající se výhradně literatury a umění. Zde byla publikována Beardsleyho próza *Under the Hill*. (Habib, 2013, s. 347)

v *Harper's New Magazine*. Dekadence v Symonsově pojetí je vnímána jako intenzivní uvědomování si sama sebe, vyžadování zdokonalení, a zároveň spirituální a morální zvrhlost. Ve svém díle *The Symbolist Movement in Literature* (1899) pak tvrdí, že pojem „dekadent“ se dá použít pouze, hovoříme-li o literárním stylu. Dále trvá na tom, že dekadence by měla být chápána jako fáze předcházející symbolismu.

Nejdůležitější nakladatel dekadentního hnutí, John Lane, dekadenci popsal jako druh nemravnosti projevující se na konci 19. století (*fin de siècle*). William Butler Yeats ji pak poněkud poetičtěji nazývá „*the autumn of the flesh*“.

Zmiňovaní básníci Yeats a Symons byli spojováni s tzv. Rhymers' Club, skupinou básníků, jež se obdivovala francouzské literatuře a zároveň se bouřila proti prázdným řečem a moralizování viktoriánské doby. Kromě Yeatse a Symonse do skupiny patřil například Ernest Dowson⁶ či Lionel Johnson⁷. Rhymers' Club byl později popsán v Yeatsově díle *The Oxford Book of Modern Verse* (1936).

Největší postava dekadentního hnutí nepocházela z Francie, jak by se dalo očekávat, nýbrž z Itálie. Gabriele D'Annunzio byla osobnost, se kterou se ztotožňovalo mnoho jejích evropských současníků.

Výše uvedení spisovatelé posouvali hranice toho, co bylo v tehdejší společnosti běžně akceptovatelné, napomohli přechodu od konvencí pozdě viktoriánského období k zneklidňujícím dobrodružstvím, která přinesl modernismus ve století dvacátém. Autoři „*fin de siècle*“ se postarali o to, aby se na jejich dekádu vzpomínalo jako na dobu, kdy lidé měli odvahu být extravagantní či se bez rozpaků oddávali duchovní prohnitosti.⁸

---

⁶ Ernest Christopher Dowson (1867-1900) byl anglický básník. Byl členem tzv. „the tragic generation“, generace básníků devadesátých let 19. století. Členové „the tragic generation“ byli plni energie, která vedla až k předčasné smrti. Mezi jeho díla patří například *Verses* (1896) nebo *Cynara* (1891). (Greenblatt, M.H.Abrams, 2006, s. 1823-1824)

⁷ Lionel Pigot Johnson (1867-1902) byl anglický básník a kritik. Byl známý svými tesklivými básněmi a dá se považovat za typického představitele konce 19. století. (The Editors of Encyclopaedia Britannica)

⁸ Habib, 2013, s. 342-356

1.2. Umění pro umění

Anglická literatura počátku 19. století se projevovala zesílením literárních proudů, které stále více přijímaly hlavní principy francouzského lartpouarlartismu:

„Umění má sloužit jen sobě samému a nikoli sociálním, morálním a veřejným zájmům, jeho jediným cílem je vyvolávat pocit krásy, rozkoše a radosti.“ (Stříbrný, 1987, s. 565)

Takto výhradně pojaté umění se však dostávalo do nálad přesycenosti, deziluze úpadku a dekadence, a ačkoli dekadenti sami nepřipouštěli, že by se úpadek mohl týkat jejich výtvorů, sami se této atmosféře poddávali.

Výše zmíněný klasický filolog Walter Pater (1839-1894) byl významnou osobností anglického estetismu (*Aestheticism*). Prohlašoval, že umění nezajímá mravnost nebo nemravnost. Ve svých studiích, věnovaných období renesance, vyzdvihoval kult krásy.

1.3. Žlutá kniha

Jako nejznámější anglickou dekadentní revue té doby můžeme označit tzv. *Žlutou knihu* (*The Yellow Book*), periodikum, které vycházelo v letech 1894-1897.⁹ Již název je provokativní, byla pojmenována podle žlutého papíru, na kterém se tehdy obvykle objevovaly „nemravné“ francouzské romány. Kniha obsahovala eroticky dráždivé černobílé kresby, jejichž autorem byl Aubrey Beardsley (1872-1898).

Mezi další přispěvatele patřil teoretik, básník a prozaik Arthur Symons (1865-1945), či esejista a karikaturista Max Beerbohm (1872-1956), který se později proslavil románem *Zuleika Dobson* (1911).¹⁰

---

⁹ Greenblatt, M.H.Abrams, 2006, s. 990

¹⁰ Stříbrný, 1987, s. 565-566

2. VIKTORIÁNSKÁ DOBA

Jako viktoriánskou dobu můžeme označit období v Anglii mezi lety 1830-1901. Své jméno tato éra získala po tehdejší panovnici, královně Viktorii, jejíž vláda započala roku 1837 a trvala až do roku 1901. Částečně to byla právě sama Viktorie, kdo se ztotožňoval s viktoriánskými kvalitami, za které lze považovat upřímnost, morální zásady, či vztah k domácnosti.

„As a young wife, as the mother of nine children, and as the black-garbed Widow of Windsor in the forty years after her husband's death in 1861, Victoria represented the domestic fidelities her citizens embraced.” (Greenblatt, M. H. Abrams, 2006, s. 980)

Viktoriánské období můžeme rozdělit do tří úseků: rané viktoriánské období (1830-1848), střední viktoriánské období (1848-1870) a pozdní viktoriánské období (1870-1901).

2.1. Rané viktoriánské období

V raném viktoriánském období začala od roku 1830 vznikat velká spousta železnic. (V roce 1900 se Anglie mohla pyšnit 15 195 železničními linkami a londýnským metrem). Díky probíhající Průmyslové revoluci začalo docházet k rozrůstání průmyslových měst. Ta však, i přes veškerý pokrok, ke kterému v Anglii docházelo, neměla kvůli stále platnému zastaralému volebnímu systému možnost zastoupení v Parlamentu. Dělníci byli vedeni k tomu, aby podněcovali myšlenky reformy. Kvůli obavám z potenciální revoluce byl v roce 1832 vydán tzv. Reformní zákon (The Reform Bill), díky němuž bylo zavedeno volební právo pro všechny muže, kteří vlastnili majetek v hodnotě minimálně deseti liber v ročním pronájmu. Tento zákon tedy poskytl právo volit nižší střední vrstvě, nikoli však dělníkům (ti mohli volit až od roku 1867 na základě Druhého reformního zákona). Mnohem důležitější však bylo téměř úplné zrušení „rotten boroughs“ a přerozdělení zastoupení v parlamentu. Skončila nadvláda Toryů¹¹ a započala nová doba, v níž bylo střední třídě umožněno prosazovat své ekonomické zájmy.

---

¹¹ Toryové byli od roku 1783 až do tohoto okamžiku v čele Parlamentu téměř nepřetržitě. (Greenblatt, M.H.Abrams, 2006, s. 982)

Avšak industrializace měla také svá negativa. Ve třicátých a čtyřicátých letech byly problémy související s tímto procesem natolik závažné, že toto období bylo nazváno „Time of Troubles“. Blahobyt počátku třicátých let se po roce 1837 proměnil na zemi sužovanou špatnou úrodou, nezaměstnaností, chudobou a z toho vyplývajícími nepokoji. V nově vybudovaných průmyslových městech a v oblastech, kde se těžilo uhlí, panovaly příšerné pracovní podmínky. V dolech a továrnách pracovali muži, ženy a dokonce i děti. Navrhovala se různá opatření na zlepšení situace. Jednou z velkých organizací byli tzv. „Chartists“, kteří utvořili atmosféru potřebnou pro nadcházející reformy. Jedna z nich bylo zrušení tzv. „Corn Laws“, zákonů, které nařizovaly placení vysokých cel za importované obilí. Tímto bylo vše připraveno pro ekonomiku volného trhu.

Barvitě popisy raného viktoriánského období poskytovali i tehdejší literáti, záznamy této doby můžeme najít v beletristických dílech Charlese Kingsleyho (1819-1875), Elizabeth Gaskellové (1810-1865), či Benjamin Disraeliho (1804-1881).

2.2. Střední viktoriánské období

Následující léta, tedy střední viktoriánské období, také přinesla určité problémy, jakožto například Krymskou válku, celkově by se však toto období dalo považovat za čas blahobytu. Byly překonány problémy etapy předchozí, královna se svým manželem tvořily jakési vzory rodinného života a zanícení pro povinnost, ideály, které byly vlastní střední třídě obyvatelstva. Spisovatelé nadále pokračovali v kritice nedostatků společnosti (Charles Dickens, John Ruskin), ale také se objevovaly realistické romány popisující klid a vyrovnanost (Anthony Trollope).

Šlechta zjišťovala, že ekonomika volného obchodu obohacuje jejich panství. Vzrůstalo zemědělství, obchod i průmysl. Díky tzv. „Factory Acts“ se zlepšily pracovní podmínky. Byla omezena dětská práce a pracovní doba.

Británie začala uplatňovat svůj vliv v různých částech světa. Podnětů bylo mnoho, touha po bohatství, přání získat ve světě moc a vliv, zajištění zdrojů nezpracovaných materiálů atd. Mnoho lidí v rozšiřování říše vidělo také morální odpovědnost. Vzkvétaly misionářské spolky, jejichž úkolem bylo šířit křesťanství do Indie, Asie a Afriky.

V téže době se rozvíjela debata ohledně náboženského přesvědčení. Anglikánská církev se rozštěpila na tři proudy: „Evangelical“ nebo „Low Church“, „Broad Church“

a „High Church“. „Evangelicals“ vyzdvihovali striktní dodržování morálního křesťanského života, byli přehnaně oddaní konání dobra (Právě jejich zásluhou byli všichni otroci Britského impéria osvobozeni již v roce 1833). Stoupenci „High Church“ zdůrazňovali důležitost tradic, rituálů a autorit. Proud třetí („Broad Church“) se vyznačoval otevřeností vůči novým postupům.

V tomto období se také objevoval tzv. utilitarismus (též Benthamism nebo Philosophical Radicalism), filozofický a estetický směr, jenž vznikl z myšlenek Jeremyho Benthama (1748-1832) a jeho následovníka Jamese Millera (1773-1836). Směr spočívá ve víře v to, že veškeré lidské bytosti usilují o dosažení co největšího potěšení, přičemž se snaží co nejvíce minimalizovat bolest.

Doba byla ovlivněna také vědeckými objevy, s nimiž přicházeli geologové, astronomové, biologové atd. Bible se již nepovažovala za neomylnou. Při jejím zkoumání se k ní přistupovalo jako k pouhému historickému textu. Darwinovo pojednání *The Origin of Species* (1859) si veřejnost vykládala různě, někteří evoluci chápali jako pokrok, mnohým se však myšlenka přirozeného výběru zdála být v rozporu s teorií kreacionismu a odporovala předpokladu, že člověk má ve světě zvláštní postavení.

2.3. Pozdní viktoriánské období

Pozdní viktoriánské období navazuje na dobu předchozí. Zámožní lidé svůj volný čas věnují pořádání večírků a na víkend se přesouvají na venkov. Tuto poklidnou a bezpečnou atmosféru příjemných shromáždění můžeme zaznamenat v prózách Henryho Jamese.

Důležitým městem byl Londýn, zdejší život pro mnohé skýtal okamžiky plné radosti a vzrušení. Své vzpomínky na zde strávený čas zvěčnil také Frank Harris (1854-1931) ve svém díle *My Life and Loves* (1923-1927). Jelikož lidé toužili po londýnských radovánkách, začaly se objevovat nové vynálezy a bylo vyráběno další zboží. Anglie pokračovala v technologické změně a začala se oddávat konzumnímu způsobu života.

I kvůli Britskému imperialismu byly výdaje země vysoké. Docházelo k povstáním, hromadnému zabíjení a válkám (the Indian Mutiny, the Jamaica Rebellion, the Anglo-Boer War, ...). Kromě již zmíněného zde vyvstávala diskuze týkající se Irské samosprávy, tzv. „Irish Question“.

Viktoriánskou stabilitu a bezpečnost však ohrožovaly i události odehrávající se za hranicemi říše. Nově vzniklá Německá říše se postupně snažila o konfrontaci s Anglií. Dalším soupeřem se po zotavení po občanské válce stalo USA, s Británií soutěžilo nejenom v průmyslu, ale také v zemědělství. V USA a Kanadě se směrem na západ rozšiřovaly železniční tratě a díky tomu byly zpřístupněny rozsáhlé prerie plné obilí, jehož cena začala postupně klesat. Dramaticky se změnila také míra produktivity, s níž se běžný anglický farmář nemohl měřit.

Důsledkem byly vážné ekonomické krize, které přišly s roky 1873 a 1874. Mnoho lidí emigrovalo. Roku 1867 byl pod Disraeliho vedením vydán Druhý Reformní zákon (the second Reform Bill), který rozšířil právo volit i mezi dělnictvo. Následujícím krokem byl vývoj odborů. Postupně se tak z labouristů stala silná politická síla.

Literatura se projevovala celkovými změnami postojů, přičemž jednotliví spisovatelé tuto proměnu vyjadřovali napadáním významných osobností středního viktoriánského období. Například Samuel Butler se zaměřil na Charlese Darwina, Alfreda Tennysona a ministerského předsedu Gladstona. Jeho dílo *The Way of All Flesh* (1903) je satirou na rodinný život. Autor se v díle vysmívá despotické absenci sebekritiky Viktoriánského otce, přičemž jeho vlastní otec mu v tomto posloužil jako inspirace. Walter Pater a jeho stoupenci pak usoudili, že dosavadní snahy jejich předchůdců byly zbytečné, jelikož:

„... the answers to our problems are not to be found, and that our role is to enjoy the fleeting moments of beauty in “this short day of frost and sun.”” (Greenblatt, M.H.Abrams, 2006, s. 989)

Změny se postupem času stávaly čím dál více nápadnými. Poslední desetiletí 19. století jimi bylo neblaze proslulé. Dřívější hodnoty, které ztělesňoval Viktoriin manžel, Princ Albert, který celý svůj život obětoval práci a administrativním povinnostem, se proměnily. Jako typického představitele pozdně viktoriánských kvalit by se dal považovat Viktoriin syn a zároveň dědic trůnu, Edward, Princ Waleský. Tento muž byl povahově zcela odlišný od svého otce. Za své životní poslání považoval hledání potěšení, jeho nevěry byly častým tématem pro novinové články.¹²

---

¹² Greenblatt, M.H.Abrams, 2006, s. 979-990

2.4. Postavení muže a ženy v pozdním viktoriánském období

Pozdní viktoriánská doba od muže a ženy očekávala jisté kvality. Pokud jedinec tyto nároky nesplňoval, opačné pohlaví o něm neuvažovalo jako o potencionálním partnerovi, ale hodnotilo ho pouze jako nevyhovujícího přítele.

Pro tehdejší ženu byla v tehdejší patriarchální společnosti nejdůležitější rolí role manželky. Chudší dívky se před sňatkem musely naučit různé domácí práce (vaření, praní, uklízení), pomocí nichž pak tvořily teplo rodinného krbu. Pokud však dívka pocházela ze zámožné rodiny, byla těchto povinností ušetřena, jelikož je zastávaly služebné.

Žena neměla stejné výsady jako muž. Obvykle jí nebylo povoleno vzdělávat se mimo domov, získávání vědomostí totiž patřilo pouze do mužského světa. Žena měla splňovat typicky ženské povinnosti, které se týkaly především péče o domácnost. Pokud by tyto nároky nesplňovala, nemusela by se vdát. Kritik Richard D. Altick tvrdí:

„a woman was inferior to a man in all ways except the unique one that counted most [to a man]: her femininity. Her place was in the home, on a veritable pedestal if one could be afforded, and emphatically not in the world of affairs.” (Appel)

Jak je z tvrzení zřejmé, viktoriánská žena neměla téměř žádnou volnost. Byla jí odepřena možnost realizovat se v zaměstnání, nebo se jakkoliv jinak angažovat v již zmiňovaném mužském světě.

Z uvedeného vyplývá, že pro tehdejší ženu byla šance zaopatřit sebe samu téměř nulová. Právě z toho důvodu byly roky jejího vývinu věnovány přípravě na manželství. Jelikož se nemohla zabezpečit sama, očekávala to od svého budoucího manžela.

Viktoriánská společnost tedy nekladla požadavky pouze na ženy. Určité kvality se předpokládaly i u viktoriánského muže.

Ideální viktoriánský muž si musel vydobýt úctu nejenom před svou budoucí chotí, ale také před zbytkem společnosti včetně ostatních příslušníků mužského pohlaví. Jelikož veškeré úspěchy, kterých dosáhl, byly pod neustálou kontrolou jeho vrstevníků, ocital se pod velkým společenským nátlakem.

Stejně jako pro viktoriánskou ženu byla důležitá role manželky, i pro viktoriánského muže měla role manžela značný význam. Pokud muž nebyl ženatý, nemohl být označen za muže v pravém slova smyslu, jelikož mu chyběla rodina, kterou

by mohl zaopatřovat. Obstarávání obživy pro rodinu bylo pro muže podle viktoriánské společnosti důležitým úkolem. Ženy snily o muži, který by tento ideál naplňoval, a muži sami porovnávali své úspěchy v dosahování tohoto cíle.¹³

---

¹³ Appell

3. ŽIVOT A DÍLO OSCARA WILDA

Dramatik, prozaik, esejista, básník a autor epigramů Oscar Fingal O'Flahertie Wills Wilde se narodil 16. října roku 1854 v Dublinu.¹⁴ Byl synem sira Williama Wilda a Jane Francescy Wildové.

Sir William Wilde, původně irský starožitník, se stal specialistou na choroby očí a uší. Také to byl nadaný spisovatel, většina jeho raných děl byla biografického a topografického charakteru. Největší úspěchy mu však přinesly práce antikvářské a díla týkající se historie archeologie. Jeho legendární příběhy a pověry *Irish Popular Superstitions* (1852), které nashromáždil v západním Irsku, pomohly zachovat tamější mizející kulturu.¹⁵

Wildova matka, lady Jane Francesca Wildová, byla básnířkou a žurnalistkou. Pro své krajně nacionalistické básně a prózy užívala pseudonymu „Speranza“. Po svém sňatku s Oscarovým otcem, sirem Williamem Wildem, proměnila jejich domov na „Merrion Square“ v jedno z nejznámějších a nejfrekventovanějších společenských center v Dublinu. Po manželově smrti se přestěhovala do Londýna, kde roku 1896 zemřela. V tuto dobu byl Oscar Wilde ve vězení. Proslavilo ji dílo *Ancient Legends, Mystic Charms, and Superstitions of Ireland* (1887).¹⁶

Wilde studoval na Trinity College v Dublinu (1871-1874), později na Magdalen College v Oxfordu (1874-1878). V roce 1878 mu dlouhá báseň *Ravenna* přinesla Newdigate Prize. Wilde byl oslněn učením anglických spisovatelů Johna Ruskina a Waltera Patera.¹⁷

Proslavil se pohrdáním fyzickou zdatností a následováním hnutí nazvaného estetismus, sbíral modrý porcelán a ptačí pera. Prohlásil se následovníkem Waltera Patera a kultu Umění pro umění (Art for Art's sake).¹⁸ Na počátku osmdesátých let estetismus vzbuzoval v literárním Londýně zuřivost a beznaděj, Wilde, který byl v těchto kruzích uznáván, musel brzy čelit výsměchu. Časopis *Punch* si ho vybral jako satirický cíl a posmíval se zženštilému zanícení estétů pro umění. Gilbert a Sullivan uvedli operu *Patience*, ve které hlavní roli měla postava jménem Bunthorne, mladý

---

¹⁴ Beckson, 2017

¹⁵ Ousby, 1995, s. 1074

¹⁶ Ousby, 1995, s. 1073

¹⁷ Beckson, 2017

¹⁸ Ousby, 1995, s. 1073

básník, který se nápadně podobal Wildovi.¹⁹ Tato komická opera měla premiéru roku 1881.²⁰ V témže roce byl publikován jeho první svazek básní *Poems*, který vydal na své vlastní náklady. Ve verších se objevoval vliv básníků Algernona Swinburna, Danta Gabriela Rossettiho a Johna Keatse.²¹

Prohlásil se socialistou, ačkoli více než rovnostářství ho znepokojovala otázka svobody pro umělce.

V roce 1882 začal cestovat napříč Spojenými státy za účelem přednášet. Říká se, že tenkrát na celníkovu otázku, zda má něco k proclení, odpověděl: „*Only my genius*“ („*Pouze svou genialitu*“).²² Během svého pobytu v Americe Wilde vyzýval Američany k tomu, aby milovali krásu a umění, v tisku ho kvůli této zálibě hanili. Nelíbila se jim Wildova mdlá gesta a způsob oblékání – sametové sako, kalhoty pod kolena a černé hedvábné punčochy.²³

V roce 1883 navštívil první veřejné představení své hry *Vera* v New Yorku, které však bylo neúspěšné.²⁴

Poté se vrátil do Velké Británie, kde přednášel o svých zážitcích z Ameriky.²⁵

Roku 1884 se oženil s Constance Lloydovou, dcerou předního právního zástupce, která mu porodila dva syny – Cyrila a Vyvyana.²⁶ Čtyři roky po svém sňatku, v roce 1888, publikoval své dílo *The Happy Prince and Other Tales*, pohádkové příběhy, které napsal pro své dva potomky. Následoval román *The Picture of Dorian Gray* (1890).²⁷

Hned následující rok vydal další pohádkové příběhy jako *A House of Pomegranates* a *Lord Arthur Savile's Crime and Other Stories*²⁸, dále bylo publikováno dílo *Intentions*, které obsahovalo již vydané eseje a přeformulovalo Wildův estetický přístup k umění. Oscar Wilde zde použil myšlenky francouzských básníků Théophilea Gautiera a Charlese Baudelaira, dále se objevil vliv amerického malíře Jamese McNeilla

---

¹⁹ Beckson, 2017

²⁰ Ousby, 1995, s. 1073

²¹ Beckson, 2017

²² Ousby, 1995, s. 1073

²³ Beckson, 2017

²⁴ Ousby, 1995, s. 1073

²⁵ Beckson, 2017

²⁶ Beckson, 2017

²⁷ Ousby, 1995, s. 1073

²⁸ Ousby, 1995, s. 1073

Whistlera.²⁹ V témže roce vyšla jeho druhá hra *The Duchess of Padua*, nenápaditá tragédie ve verších.

Do světa divadla však Wilde pronikl až hrami *Lady Windermere's Fan* (1892), *A Woman of No Importance* (1893), *An Ideal Husband* (1895) a svým mistrovským dílem *The Importance of Being Earnest* (1895).³⁰ Díky svému důvtipu autor vytvořil nový druh komedie, který do té doby anglické divadlo 19. století neznalo.³¹ V roce 1893 byla publikována jeho hra *Salome*³², která byla napsána ve francouzštině, do angličtiny ji přeložil Lord Alfred Douglas. V anglickém překladu vyšla roku 1894.³³

Wildova homosexualita byla veřejným tajemstvím a jeho blízký vztah s Lordem Alfredem Douglasem, se kterým se seznámil roku 1891, rozčílil Douglasova otce, markýze z Queensberry.³⁴ Markýz Wilda veřejně urazil poznámkou o tom, že vystupuje jako „*Somdomite*“ (sodomite). Wilde na markýze podal žalobu pro urážku na cti, ale prohrál, byl soudně stíhán a v roce 1895 uvězněn za homosexuální chování. Wildův zatrpklý dopis plný výčitek směřujících k Lordu Alfredovi byl nedokončený publikován v roce 1905 jako *De Profundis*.³⁵

Roku 1897 byl propuštěn a pod jménem „Sebastian Melmoth“, které si vypůjčil od hrdiny románu Charlese Maturina *Melmoth the Wanderer* (1820), odešel do Francie.³⁶

Krátce na to, v roce 1898 vydal dílo *The Ballad of Reading Gaol*, které odhaluje Wildovo znepokojení ohledně nehumánních podmínek ve vězení.³⁷ Tuto báseň napsal během svého pobytu v žaláři.³⁸

Wilde zemřel v Paříži roku 1900³⁹ na akutní zánět mozkových blan, který byl způsoben ušní infekcí.⁴⁰ Říká se, že zemřel poté, co začal vyznávat římskokatolickou církev.⁴¹

---

²⁹ Beckson, 2017

³⁰ Ousby, 1995, s. 1073

³¹ Beckson, 2017

³² Beckson, 2017

³³ Ousby, 1995, s. 1073

³⁴ Beckson, 2017

³⁵ *De Profundis*, dopis adresovaný Lordu Alfredu Douglasovi, napsal Oscar Wilde během svého pobytu ve vězení. Autor v něm obviňuje adresáta ze sobectví, povrchnost, příživnictví, hamižnost, záchvaty vzteku, apod., zatímco vychvaluje nezištnou oddanost Roberta Rosse. Robert Ross dal dílu současný název – dvě slova, kterými začíná Žalm 130. (Ousby, 1995, s. 260)

³⁶ Ousby, 1995, s. 1074

³⁷ Beckson, 2017

³⁸ Fridell, 2014, s. 2

³⁹ Ousby, 1995, s. 1074

⁴⁰ Beckson, 2017

4. ŽIVOT A DÍLO ROBERTA LOUISE STEVENSONA

Robert Louis Balfour Stevenson, romantický spisovatel, esejista a básník skotského původu, se narodil 13. listopadu roku 1850 v Edinburghu.

Byl jediným synem Thomase Stevenson, zámožného stavebního inženýra,⁴² který působil v asociaci Board of Northern Lighthouses.⁴³ Stevensonova matka se jmenovala Margaret Isabella Balfourová.

Stevenson již od dětství trpěl zdravotními obtížemi, to mu přinášelo značné problémy při vzdělávání.⁴⁴ V roce 1897 však začal studovat na univerzitě v Edinburghu, kde se měl připravovat k vykonávání rodinné profese, ale vzhledem k tomu, že neměl žádný vztah k povolání svého otce, zaměnil inženýrství za právo a roku 1875 se stal advokátem.⁴⁵

Svůj zájem o literární kariéru začal projevovat již v brzkém věku, jeho první vytištěná práce se jmenovala *The Pentland Rising*.⁴⁶ Stevensonův záměr stát se spisovatelem se rozvíjel i díky studentským příspěvatelským článkům do *The Edinburgh University Magazine* v roce 1871 a *The Portfolio* v roce 1873.⁴⁷

V roce 1873, během sporů se svým otcem, Stevenson navštívil svou vdanou sestřenicí v Suffolku v Anglii, kde se seznámil se Sydneyem Colvinem, anglickým učencem, který se stal jeho celoživotním přítelem a Fanny Sitwellovou, která se později za Colvina provdala. Slečna Sitwellová, starší šarmantní a talentovaná žena, se mladému Stevensonovi velmi brzy zalíbila a zanedlouho se do ní velmi zamiloval. Po svém návratu do Edinburghu jí napsal řadu dopisů, v nichž on sám zastával různé role – nejprve figuroval jako milenec, později se proměnil v obdivovatele a nakonec v syna. V těchto dopisech jí nazýval různými jmény, přičemž jedno z nich bylo „Claire“. Právě toto jméno vedlo mnoho let po jeho smrti k nepravdivé domněnce, že Stevenson měl aférku s edinburghskou dívkou tohoto jména.

---

⁴¹ Ousby, 1995, s. 1074

⁴² Daiches, 2017

⁴³ Ousby, 1995, s. 950

⁴⁴ Daiches, 2017

⁴⁵ Ousby, 1995, s. 950

⁴⁶ Daiches, 2017

⁴⁷ Ousby, 1995, s. 950

Později roku 1873 onemocněl respirační chorobou a byl poslán na Francouzskou riviéru, kde se k němu později připojil jeho přítel Colvin. Domů se vrátil následujícího jara.⁴⁸

Jak již bylo zmíněno, Stevenson neoplýval příliš dobrým zdravím, dokonce již jako dítě si nesundával bundu kvůli obavě, že si přivolá vnitřní krvácení plic.

Navzdory těmto problémům byl celý život nadšeným cestovatelem. Zážitky z cest zvětšoval ve svých dílech. Roku 1878 vydal knihu nesoucí název *An Inland Voyage*, ve které popisuje svou cestu napříč Francií a Belgií, kterou absolvoval na kanoi. Následovala kniha *Travels With a Donkey in the Cevennes* (1879).

Roku 1876 potkal ve Francii⁴⁹ slečnu Fanny Vandegrift Osbournovou, Američanku, která byla odloučena od svého manžela, a zamiloval se do ní. Stevensonovým rodičům se vůbec nelíbilo, že se jejich syn zapletl s vdanou ženou, dalo by se říci, že byli jeho počínáním přímo zděšeni. Tento úlek zčásti opadl, když se slečna Osbournová roku 1878 vrátila do Kalifornie. O to horší pak pro rodiče bylo, když se Stevenson v srpnu 1879 rozhodl ji následovat.⁵⁰ Cesta do Kalifornie však nebyla vůbec jednoduchá, Stevenson během ní použil emigrantskou loď a vlak. O zážitcích z této cesty vypráví kniha *The Amateur Emigrant* (1895), která vyšla až po autorově smrti.⁵¹ Další záznamy z této výpravy se objevily také v díle *Across the Plains* (1892).

V Americe se v roce 1880 se slečnou Fanny Osbournovou oženil.⁵² Krátce po svatbě přišel telegram od otce, který se chtěl smířit a nabídl svému synovi tolik potřebnou finanční pomoc. Novomanželé se rozhodli strávit své líbánky u opuštěných dolů na stříbro. Toto místo Stevenson zaznamenal v díle *The Silverado Squatters* (1883). Poté manželé odpluli do Skotska smířit se s Robertovým otcem.⁵³ Stevenson se rozhodl pojmout spisovatelství za zaměstnání a vydělávat si jím na živobytí, ať už by to znamenalo pád, či úspěch.⁵⁴

Brzy po svém příjezdu se kvůli tuberkulóze na radu lékařů společně se svou ženou a nevlastním synem Lloydem odstěhoval do Švýcarska. Poté se přesunuli do Skotska, kde Stevenson navzdory chabému zdraví začal pracovat na svém proslulém *Treasure*

---

⁴⁸ Daiches, 2017

⁴⁹ Ousby, 1995, s. 950

⁵⁰ Daiches, 2017

⁵¹ Ousby, 1995, s. 950

⁵² V tu dobu již byla se svým prvním manželem rozvedena. (Daiches, 2017)

⁵³ Daiches, 2017

⁵⁴ Ousby, 1995, s. 950

Island (1883). Toto dílo napsal právě pro svého nevlastního syna. *Ostrov pokladů* nejprve vycházel na pokračování v časopise *Young Folks*, a to pod názvem *The Sea-Cook*. Kniha by se dala popsat jako poutavý dobrodružný příběh, zároveň se zde však objevují jízlivé komentáře týkající se rozporuplnosti lidských pohnutek.⁵⁵

Stevenson přispíval do rozličných periodik, včetně *The Cornhill Magazine* a *Longman's Magazine*, ve kterém vyšel jeho nejznámější článek „*A Humble Remonstrance*“ (1884) jako odpověď na „*The Art of Fiction*“ od Henryho Jamese. Tato přátelská polemika o vztahu mezi životem a uměním vedla k celoživotnímu přátelství.

Stevensonovy eseje a povídky byly shromážděny ve *Virginibus Puerisque* (1881), *Familiar Studies of Men and Books* (1882), *New Arabian Nights* (1882), *The Merry Men* (1887), *Memories and Portraits* (1887), *Across the Plains* (1892) a *Island Nights' Entertainments* (1893).⁵⁶

Zimu roku 1881 strávil na chatě ve švýcarském Davosu. V dubnu 1882 Davos opustil a navštívil Skotskou vysočinu. Tato návštěva se mu stala osudnou. Ačkoli mu přinesla dva z jeho nejlepších příběhů (*Thrawn Janet* a *The Merry Men*), vyvolala silné plicní krvácení. V září se Stevenson konečně usadil v domě v Hyères na jihu Francie, kde navzdory občasným zdravotním potížím žil šťastně.

Kvůli strachu z epidemie cholery se však z Hyères přesunul zpět do Anglie, konkrétně do města Bournemouth, kde žil od září 1884 do července 1887. Bohužel britské podnebí mu příliš nesvědčilo, což dokazovaly jeho časté záchvaty nebezpečné nemoci. Z hlediska kariérního růstu však toto období bylo velmi plodné. Kromě jiného zde napsal dílo *The Strange Case of Dr. Jekyll and Mr. Hyde*, právě tento román, který byl zároveň morální alegorií a thrillerem, proslavil Stevensona mezi běžnými čtenáři. Během tohoto období se autor seznámil s Henrym Jamesem.

Roku 1887 Stevenson kvůli špatnému zdravotnímu stavu opustil Anglii a spolu se svou manželkou, matkou a nevlastním synem vyrazil do Ameriky. V New Yorku byl celebritou, byly mu nabízeny velmi výhodné smlouvy.

V červnu 1888 si pronajal jachtu a spolu se svou rodinou pokračoval ve své cestě za nalezením zdraví. Po nějaké době strávené plachtěním kolem ostrovů v Tichém oceánu, mezi něž patřily například Markézy, Tahiti, či Honolulu, zakotvil v říjnu 1890 na

---

⁵⁵ Daiches, 2017

⁵⁶ Ousby, 1995, s. 950

polynéských ostrovech Samoa,⁵⁷ kde zakoupil pozemky vesnice Vailima. A právě zde prožil období poměrně dobrého zdravotního stavu a literární produktivity. Začal být známý jako „Tusitala“ nebo „The Teller of Tales“. Čím déle autor na tomto místě žil, tím více ho fascinovala polynéská kultura. Byl znechucen způsobem, jakým se Evropané k ostrovům chovali, což ho vedlo k napsání nejrůznějších dopisů, na jejichž hlavičce stálo: The Times, London. Tyto dopisy byly psány jménem ostrovanů. Své rozhořčení vyjádřil také v dílech *In The South Seas* (1896) a *A Footnote to History* (1892). Díla *The Beach of Falesá* (1893) a *The Ebb-Tide* (1894) vyprávějící o Jižním moři jsou ještě mnohem důležitější. *The Ebb-Tide* předchází Conradovu dílu *Heart of Darkness* a odsuzuje evropský kolonialismus, zatímco kniha *The Beach of Falesá* se Stevensonovým čtenářům a vydavatelům zdála natolik nepřátelská, že její plný text byl vydán až o století později, a to roku 1984. Oba tyto příběhy odhalují mýtus romantického ráje v Jižním moři a obviňují obchodní evropskou kulturu, která by kvůli finančnímu zisku obětovala vše.⁵⁸

Jeho smrt překvapivě nezpůsobila tolik obávaná tuberkulóza, ale krvácení do mozku.⁵⁹ Konec autorova života nikdo nečekal, tělo bylo pohřbeno na ostrově.

Kromě *Treasure Island*, mezi jeho romány patří *Prince Otto* (1885), *The Strange Case of Dr Jekyll and Mr Hyde* (1886), *Kidnapped* (1886) a pokračování *Catriona* (1893), *The Black Arrow* (1883) a *The Master of Ballantrae* (1889). Nedokončené nechal romány *Weir of Hermiston* (1896) a *St Ives* (1897, 1898), který dopsal sir Arthur Quiller-Couch. Mezi jeho méně významná díla patří sbírky básní *A Child's Garden of Verses* (1885) a *Underwords* (1887) a pompézní dramata *Deacon Brodie* (1880), *Beau Austin* (1892) a *Admiral Guinea* (1897), divadelní hra, kterou napsal spolu s W. E. Henleym.

Stevenson byl dlouhou dobu řazen mezi prozaiky a spisovatele pro děti. V průběhu dvacátého století se jeho tvorba začíná přehodnocovat. Je sice nepravděpodobné, že by jeho básně, či divadelní hry znovu ožily, ale romány začínají zabírat své právoplatné místo v dospělé tradici časného modernismu.⁶⁰

---

⁵⁷ Daiches, 2017

⁵⁸ Ousby, 1995, s. 950-951

⁵⁹ Daiches, 2017

⁶⁰ Ousby, 1995, s. 951

5. OSOBNOST A JEJÍ PORUCHY

Pojem osobnost lze v každém vědním odvětví chápat rozdílně. Odlišný význam bude mít v historických vědách, v lidové řeči, či v sociologii. Do psychologie byl tento pojem zahrnut až na počátku dvacátého století, kdy se začala objevovat nezbytnost studovat vnitřní prožívání člověka jako celek.⁶¹

Na vzniku osobnosti se podílejí vlivy biologické, psychologické a sociální, a proto ji můžeme definovat jako shrnutí všech psychických a tělesných vlastností. Vrcholné sjednocení všech zmíněných složek představuje uvědomování si vlastního já, tzv. „jáství“.⁶² Během individuálního vývoje se jedincův vrozený temperament obohacuje vlastnostmi získanými, tzv. charakterem.⁶³

Charakter se dá popsat jako relativně trvalý způsob projevoování se mezi ostatními lidmi. Existují jisté společné znaky, podle nichž pak jedince dělíme do tzv. charakterových typů.

Osobnost tedy nevzniká již při narození, vytváří se postupně během vývoje. Působením výchovy a učení se z člověka stává společenská bytost, tzv. zoon politicon. Takový jedinec je pak schopen své okolí poznávat, transformovat ho do pro něj výhodné podoby, či se mu přizpůsobovat.

Osobnost není soubor statický, ale dynamický. Během jejího vývoje tak dochází ke změnám osobnosti.

„Uvádí se, že moment utvoření osobnosti je dán momentem uvědomění si svého „já“.
(Dušek, Večeřová-Procházková, 2010, s. 116)

K dozrávání osobnosti běžně obvykle dochází během puberty, v dospělém věku pak osobnost vyzrává. Záleží přitom na vnějších i vnitřních okolnostech, mezi které patří například stupeň dozrávání intelektu. Poté, co osobnost vyzraje, dále se vyvíjí. Možnost, že dojde k její změně, je však mnohem menší. Jako klíčová období týkající se přetvoření osobnosti lze označit pubertu, klimakterium, involuci a senium.⁶⁴

---

⁶¹ Nakonečný, 1995, s. 9

⁶² Raboch, Zvolský et al., 2001, s. 100

⁶³ Praško a kol., 2003, s. 15

⁶⁴ Dušek, Večeřová-Procházková, 2010, s. 115-116

Upozorňování na nedokonalosti, týkající se vzhledu, či psychických schopností mohou vést k pocitům méněcennosti a dysmorfofobii⁶⁵.⁶⁶ Jedinec je na tyto připomínky obzvláště citlivý v období puberty.⁶⁷ Osobnost může negativně ovlivnit také vážné tělesné, či duševní onemocnění nebo traumatické zážitky.⁶⁸

5.1. Mechanismy osobnosti

Jedinec se s různými nesnázemi vypořádává pomocí tzv. mechanismů osobnosti. Jedná se o různé podoby reakcí, mezi něž řadíme například únik (osobnost se nevědomky snaží vyvarovat situaci), regresi (osobnost se přesune do předchozích vývojových stádií), racionalizaci (jedinec se snaží situaci sám sobě vysvětlit), projekci (člověk své chování přisuzuje jiným lidem) atd.

5.2. Třídění osobnosti

Jak již bylo zmíněno výše, dají se pozorovat určité osobnostní znaky společné více lidem. Ty pak byly vodítkem pro uskutečňované snahy třídit jedince do skupin – typů. Jedna z nejstarších klasifikací je Hippokratovo třídění. Hippokrates osoby rozlišoval podle temperamentu, přičemž vycházel z převahy určité tělesné šťávy. Jedinci pak byli rozděleni do čtyř skupin: sangvinik, choleric, flegmatik a melancholik. Další rozdělení pak provedl Kretschmer⁶⁹ (pyknický habitus, leptosomní habitus, atletický habitus, dysplastický habitus), Jung⁷⁰ (extrovert, introvert), či Pavlov⁷¹ (umělecký typ, myslitelský typ, střední typ).⁷²

---

⁶⁵ Dysmorfofobická porucha je tělesné duševní onemocnění, které se týká pouze části těla (např. nosu). (Raboch, Zvolský et al., 2001, s. 313)

⁶⁶ Raboch, Zvolský et al., 2001, s. 100

⁶⁷ Dušek, Večeřová-Procházková, 2010, s. 116

⁶⁸ Raboch, Zvolský et al., 2001, s. 100

⁶⁹ Ernst Kretschmer (1888-1964) byl profesorem psychiatrie v Tübingenu. (Dušek, Večeřová-Procházková, 2010, s. 118)

⁷⁰ Carl Gustav Jung (1875-1963) se považuje za zakladatele analytické psychologie. (Dušek, Večeřová-Procházková, 2010, s. 118)

⁷¹ Ivan Petrovič Pavlov (1849-1936), profesor fyziologie v Petrohradě, roku 1904 obdržel Nobelovu cenu za fyziologii a medicínu. Je známý především pro svou teorii nepodmíněných a podmíněných reflexů. (Dušek, Večeřová-Procházková, 2010, s. 118)

⁷² Dušek, Večeřová-Procházková, 2010, s. 115-119

5.3. Poruchy osobnosti

Poruchy osobnosti jsou ty charakterové a temperamentové rysy, které se podstatně odchyľují od rysů, jež se objevují u většiny jedinců. Mezi tyto rysy řadíme silně vžitě a přetrvávající vzorce chování, které se projevují jako pravidelně se opakující reakce na různé typy osobních, či sociálních situací.⁷³

Raboch, Zvolský mezi poruchy osobnosti řadí depersonalizaci, transformaci osobnosti, alternaci osobnosti, rozštěp osobnosti, depravaci osobnosti a specifické poruchy osobnosti.

Depersonalizace bývá řazena také mezi poruchy vnímání. Je poměrně častá a málo závažná. Existují různé typy této poruchy: depersonalizace somatopsychická (jedinec chybně vnímá prožívání vlastních tělesných pochodů), autopsychická (člověk nesprávně vnímá prožívání vlastních psychických pochodů) a depersonalizace alopsychická (důvěrně známé okolí, či předměty nemocnému připadají jako cizí). Člověku postiženému tímto syndromem tedy jeho okolí, myšlenky, či části těla připadají jako cizí, připomínají mu jeviště, na kterém všichni hrají. Pacient si přitom uvědomuje, že se nejedná o realitu.⁷⁴ Subjektu se také může určitá známá situace jevit tak, jako by ji prožíval poprvé (illusion du jamais vu) nebo naopak okolnost nová se může stát situací již prožitou (illusion du deja vu). Tyto pocity jsou jedincem vnímány negativně a mohou dotyčného i značně rozrušit. Z hlediska diagnostiky je tato duševní porucha nevýznamná, může se totiž vyskytnout u mnoha poruch včetně neuróz a schizofrenie.⁷⁵ Pocity depersonalizace se mohou objevit také při akutní intoxikaci vyvolané užitím halucinogenní drogy.⁷⁶

Porucha s názvem transformace osobnosti se vyskytuje vzácně. Projevuje se tím, že pacient věří tomu, že je někým jiným a úmyslně opomíjí vlastní identitu.⁷⁷ „Někdo jiný“ však nemusí být jenom člověk, postižený se může pokládat např. i za zvíře.⁷⁸ Původní identitu si však může i ponechat a přidat k ní osobnost další. V tomto případě se jedná o personalizaci.

---

⁷³ Praško a kol., 2003, s. 15

⁷⁴ Raboch, Zvolský et al., 2001, s. 304-305

⁷⁵ Raboch, Zvolský et al., 2001, s. 121-122

⁷⁶ Raboch, Zvolský et al., 2001, s. 218

⁷⁷ Raboch, Zvolský et al., 2001, s. 102

⁷⁸ Dušek, Večeřová-Procházková, 2010, s. 123

Jedinec trpící alternací osobnosti znenadání ztrácí svou původní totožnost, kterou nahradí identitou jinou a vystupuje pak jako osobnost odlišná. Zážitky, které se mu staly před touto změnou, zapomíná. Poté se ke své původní osobnosti vrátí a amnézie zasáhne to období, kdy byla osobnost změněna. Tuto poruchu můžeme pozorovat v díle Roberta Louise Stevensona *The Strange Case of Dr Jekyll and Mr Hyde*.⁷⁹ Alternace osobnosti se podobá rozštěpu osobnosti, v tomto případě se však rozštěp osobnosti opakuje.⁸⁰

Termínem rozštěp osobnosti se poměrně často zaobírají příbuzní schizofreniků. Nejedná se ale o psychopatologický termín, nýbrž o něco jako „zlom životní linie“, některé mentální vlastnosti se zhorší, některé naopak zůstávají stejné.⁸¹ Dušek, Večeřová-Procházková charakterizují rozštěp osobnosti jako takovou poruchu, při níž se jeden jedinec rozdělí na bytosti dvě. Cítí-li se být jednou z bytostí, nevybavuje si čas, kdy byl bytostí druhou. Jelikož u této poruchy hraje velkou roli čas, může se také nazývat termínem longitudinální rozštěp.⁸²

Depravace osobnosti je její úpadek. Pacienti, kteří bývají závislí na psychotropních látkách, mají tendenci jednat disociálně.⁸³

Dušek, Večeřová-Procházková do poruch osobnosti řadí mimo jiné také vzácně se vyskytující poruchu s názvem rozdvojení osobnosti. Oproti rozštěpu osobnosti, kdy se osobnosti mezi sebou střídají, v případě rozdvojení osobnosti obě části existují současně, přičemž jejich počínání mnohdy bývá protichůdného charakteru. Jedinec si je zpravidla této skutečnosti vědom a zaujímá k ní kritické stanovisko. Postiženému může připadat, že jedna z personalit ho podněcuje k některým nevhodným činnostem, které by personalita druhá nebyla schopna provést, či by jí to ani nepřišlo na mysl.⁸⁴

5.4. Mnohočetná porucha osobnosti

Mezi neurotické poruchy, které jsou vyvolané stresem, úzkostmi a strachem patří i mnohočetná porucha osobnosti. V jednom jedinci jako by existovaly dvě či více samostatných osobností, přičemž vždy vystupuje pouze jedna z nich, k ostatním

---

⁷⁹ Raboch, Zvolský et al., 2001, s. 102

⁸⁰ Dušek, Večeřová-Procházková, 2010, s. 122

⁸¹ Raboch, Zvolský et al., 2001, s. 102

⁸² Dušek, Večeřová-Procházková, 2010, s. 122

⁸³ Raboch, Zvolský et al., 2001, s. 102

⁸⁴ Dušek, Večeřová-Procházková, 2010, s. 123

osobnostem přítom nemá přístup. Vzpomínky na minulost se ztrácí. Každá z osobností má své vlastní vzpomínky, způsoby jednání, apod., které však mohou být zcela odlišné.

V obecné populaci se toto onemocnění vyskytuje přibližně u 1 % obyvatelstva, u hospitalizovaných psychiatrických pacientů jsou to pak procenta tři. Často se vyskytuje s depresivní poruchou, či hraniční poruchou osobnosti. Nemocní také často nadužívají návykové látky.

Při běžném průběhu se potíže objeví během adolescence či rané dospělosti. Po 40. roce věku je pravděpodobnost propuknutí onemocnění již velmi malá.

Tato porucha si žádá léčení. Bez léčby může dojít k recidivě a chronicitě. Lék s přímým pozitivním působením neexistuje, tudíž se používají různé psychoterapeutické metody, především psychodynamické a hypnóza. Farmaka se aplikují pouze v tom případě, pokud se současně vyskytuje více nemocí.⁸⁵

5.5. Syndrom Jekylla a Hyda

Syndrom Jekylla a Hyda (The Jekyll and Hyde Syndrome) je pojmenován po románu Roberta Louise Stevensona *The Strange Case of Dr. Jekyll and Mr. Hyde*. Člověk trpící touto nemocí by nám mohl připadat jako dvě odlišné osoby, které se mezi sebou střídají. Někteří lidé jsou dokonce schopni vést dvojitý život či být dvěma zcela odlišnými osobnostmi.

U jedince, postiženého touto chorobou je možno pozorovat radikální změny nálad či výbuchy násilí objevující se bez nějakých zjevných příčin. Tyto osoby mohou v jedné chvíli působit šťastně, znenadání se však utápí v depresích, jsou zuřiví či bojácní, přičemž tyto výkyvy jsou nejvíce zaměřeny na osoby jim nejbližší. Mohou si vybíjet vztek a obviňovat své partnery či potomky. Tyto proměny citového rozpoložení si však nemocní často neuvědomují.

Syndrom Jekylla a Hyda se od běžných výkyvů nálad liší následujícím:

- Dochází k nim častěji než u zdravého jedince.
- V mnoha případech nedochází pouze ke změně nálad, ale mění se celá osobnost.
- Změny nálad jsou často doprovázeny sklony k násilí.
- Jedinci se ke svým změnám nálad či osobnosti přiznávají jen velmi zřídka.

Někteří z nich si jich ani nejsou vědomi. Mnozí tedy fakt, že by mělo k těmto

---

⁸⁵ Raboch, Zvolský et al., 2001, s. 274-300

změnám docházet, odmítají. Dokonce mohou ostatní přesvědčovat o jejich nesprávném úsudku týkajícím se těchto proměn.

- Mnozí takto nemocní lidé bývají výbornými lháři, přičemž jejich výmysly jsou mnohdy velmi přesvědčivé.
- Proměny osobnosti, ke kterým dochází, často představují hluboké konflikty, které se uvnitř jedince odehrávají. Jako příklad může posloužit jedinec, jenž je zcela proti cizoložství, ale ovládají ho silné nekontrolovatelné sexuální potřeby.
- Tyto změny osobnosti, či dvojí osobnosti často bývají známkou poruchy osobnosti nebo k nim došlo v důsledku zneužívání v minulosti (velké množství takto postižených lidí bylo v dětství zneužíváno a velká spousta z nich kvůli těmto zážitkům trpěla duševní poruchou).
- Mnoho jedinců skutečně žije dvojitým životem. Může se jednat o osoby velmi uznávané, skrývající tuto svou stinnou stránku před ostatními, které by tyto činy mohly šokovat či ranit jejich city. Někdy pak druhá identita slouží jako způsob, jak se účastnit aktivit, které jsou ve společnosti nepřijatelné.

5.5.1. Typy syndromu Jekylla a Hyda

Engel rozlišuje sedm typů „Jekyllů“ a „Hydů“:

a) Velmi milý/násilnický člověk (The super nice/abusive person)

Tato osoba se v mžiku změnila z člověka milujícího a klidného na agresora. Nejčastěji útočí pomocí kritiky a urážek, čas od času však může dojít i k napadení fyzickému. Po takovém výpadku se za své činy omlouvají, mají sklony ke kajícím, brzy se však vrací zpět do svého obvyklého rozpoložení. Navzdory slibům, že si již situace nebude opakovat, se po uplynutí krátké doby dostaví další agresivní záchvat.

b) Nepředvídatelný člověk (The unpredictable person)

Nálada tohoto jedince je skutečně nepředvídatelná. Tento člověk je velmi citlivý a jakákoliv poznámka ho může rozrušit. Připomínka přitom nemusí být ani vyslovena, nemocný si ji sám utvoří ve své mysli.

c) Klasický Jekyll a Hyde, jenž skutečně vede dvojitý život (The classic Jekyll and Hyde who truly lives a double life)

Jak již napovídá název této poruchy, osoba, touto poruchou trpící, skutečně vede dvojitý život. Jedna identita může být počestně vyhlížející otec od rodiny, identita druhá se může účastnit rozličných ilegálních aktivit či se dopouštět nevěry. Druhá osobnost se přitom může zcela odlišovat od té původní, není jí proti srsti dopouštět se činností, se kterými by osobnost původní za žádných okolností nesouhlasila. Někteří jedinci postižení tímto syndromem užívají dvě odlišná jména či jsou v manželském svazku s více než jedním člověkem.

d) Člověk, jehož osobnost se mění, pokud užívá alkohol, drogy, či se účastní jiných aktivit, na kterých může vzniknout závislost (Someone whose personality radically changes when he or she drinks alcohol, takes drugs, or engages in other addictive activities)

Tento typ změny je podmíněn užitím alkoholu, drog apod. Stejně tak jako se v románu doktor Jekyll změnil po užití nápoje, proměna těchto osob je závislá na přítomnosti zmíněných látek, popř. aktivit.

e) Podvodník (The imposter)

Člověk, jehož bychom mohli označit jako „podvodníka“, se úmyslně snaží ostatní přesvědčit o tom, že je někým, či má určité schopnosti apod., které ve skutečnosti nemá. Lhaní a manipulace jsou mu vlastní.

f) Člověk, jehož názor na ostatní se velmi mění (Someone whose opinion of others fluctuates drastically)

Tento jedinec dokáže ostatní vnímat pouze jako „dobré“ či „špatné“. Nic mezi těmito dvěma pojmy pro něj neexistuje. Jakmile si někoho zařadí do složky „špatný“, není schopen vidět žádnou polehčující okolnost. K této osobě se pak chová odměřeně, či ji zcela odmítá. Takto dokáže odsoudit kohokoli, například i svého vlastního potomka.

g) Člověk, který se výrazně mění, pokud je nějak zpochybňován (Someone who changes dramatically when you challenge him or her in any way)

Pokud má tato osoba věci pod kontrolou a vše funguje tak, jak si představovala, jeví se jako sympatická a ohleduplná. Pokud však něco neprobíhá podle jejího plánu, či je jakkoli zpochybněna, v obraně se začne chovat krutě.

5.5.2. Příčiny vzniku syndromu Jekylla a Hyda

Příčiny vzniku tohoto syndromu mohou sahat až do dětství. V lidech, vychovávanými rodiči majícími sklony k přísnému trestání dětské neposlušnosti, mohl vzniknout jistý vnitřní konflikt. Potlačované emoce a touhy se pak tyto osoby snaží realizovat pomocí nové samostatné entity, „Jekylla a Hyda“.

Tento syndrom často postihuje jedince, kteří příliš dbají na to, co si o nich myslí druzí. Takový člověk vynakládá veškeré své úsilí na to, aby ho ostatní viděli v co nejpozitivnějším světle. Avšak čím více se v očích druhých zdáme zbožní a altruističtí, tím je pravděpodobnost, že se v nás skrývá stinná stránka, vyšší.

V mnoha případech se změny nálad dostávají u lidí, kteří byli v dětství jakýmkoli způsobem zneužíváni. U nich mají změny poruch nálad jakýsi „spouštěč“, jímž bývá něco či někdo, kdo přivolal zpět staré vzpomínky na zneužívání.

„Spouštěčem“ může být též alkohol, drogy nebo emoční poruchy, například hraniční porucha osobnosti, kterou doprovází extrémní změny nálad a v minulosti byla zaměňována se schizofrenií, či narcistická porucha osobnosti, u níž se změny osobnosti projeví, pokud o jedinci někdo pochybuje apod.⁸⁶

---

⁸⁶Engel, 2007, s. 9-29

6. PODIVNÝ PŘÍPAD DOKTORA JEKYLLA A PANA HYDA

6.1. Vydání díla

Román Roberta Louise Stevensona *Podivný případ doktora Jekylla a pana Hyda*, v originále *The Strange Case of Dr. Jekyll and Mr. Hyde* vyšel v roce 1886.

Vážený doktor Jekyll se snaží rozdělit svou duši na část dobrou a špatnou. Podaří se mu tajně vyvinout látku, která toto umožňuje, a uspěje v pokusu uvolnit své ďábelské sklony. Ty se přemění na samostatnou osobnost - pana Hyda. Doktoru Jekyllovi zpočátku nečiní problémy se z pana Hyda vrátit ve svou původní osobnost, ale časem je to stále složitější a nakonec se doktor Jekyll začne v pana Hyda pomalu měnit. Posléze dojdou zásoby látky umožňující transformaci a doktor Jekyll není schopen chemický vzorec vytvořit. Hyde je teď stíhaný kvůli vraždě, doktor Jekyll situaci neunes a spáchá sebevraždu.

V pracovně doktora Jekylla najdou tělo, které patří panu Hydovi. Dopis, který Jekyll napsal před smrtí, však vše objasňuje – dva muži byly dvěma variantami jedné osoby.

Příběh byl čten jako další verze díla skotského autora Jamese Hogga *Private Memoirs and Confessions of a Justified Sinner* (1824)⁸⁷, jako varianta mýtů o dvojnicích a také jako prefreudovská studie ega a libida.⁸⁸

6.2. Rozdvojení osobnosti v díle Podivný případ doktora Jekylla a pana Hyda

V příběhu o Jekyllovi a Hydovi je rozdvojení osobnosti zcela zřejmé. Jak je již zmíněno výše, podle románu bylo pojmenováno psychické onemocnění - syndrom Jekylla a Hyda. Engel tvrdí, že u jedinců, trpících tímto syndromem, často dochází ke změnám nálad či výbuchům násilí, přičemž se tak děje bez nějakých zřejmých důvodů.⁸⁹ Tuto skutečnost můžeme v díle pozorovat například v části, kdy pan Enfield s právníkem

---

⁸⁷ Román publikovaný roku 1824. Je rozdělen do dvou částí, část první vypravuje o nepříteli šťastném manželství Lorda z Dalcastlu a záhadně nepřírozené vraždě jeho syna a dědice George Colwana, která se stala za okolností, jež ukazují na jeho nevlastního bratra Roberta Wringhima, bigotního kalvinistu. Druhá část se věnuje Wringhimovým pamětem, které byly nalezeny v jeho hrobě, a to až století poté, co spáchal sebevraždu. V těchto memoárech se objasňuje, jak, s pomocí prazvláštních schopností alter ega, či dvojníka, zavraždil několik lidí. (Ousby, 1995, s. 804)

⁸⁸ Ousby, 1995, s. 955

Uttersenem stojí pod Jekyllovým oknem. Jekyll je nechce pozvat nahoru, tvrdí, že nemá uklizeno. Během jedné promluvy se jeho rozpoložení radikálně změní:

„That is just what I was about to venture to propose,‘ returned the doctor with a smile. But the words were hardly uttered, before the smile was struck out of his face and succeeded by an expression of such abject terror and despair, as froze the very blood of the two gentlemen below.“ (Stevenson, 2015, s. 49)

Změny nálad jsou často doprovázeny násilnými sklony.⁹⁰ Ve Stevensonově románu se tak děje, pokud se do vedení dostane Hydova osobnost. Jako příklad nám může posloužit situace popisovaná panem Enfieldem, kdy Hyde na ulici neomaleně vrazí do dítěte:

„Well, sir, the two ran into one another naturally enough at the corner; and then came the horrible part of the thing; for the man trampled calmly over the child’s body and left her screaming on the ground. It sounds nothing to hear, but it was hellish to see. It wasn’t like a man; it was like some damned Juggernaut.“ (Stevenson, 2015, s. 15)

Vyvrcholením nakumulované agrese je pak vražda sira Danverse Carewa. Událost popisuje služka:

„And then all of a sudden he broke out in a great flame of anger, stamping with his foot, brandishing the cane, and carrying on like a madman.“ (Stevenson, 2015, s. 33)

Engel uvádí, že jedinci postižení tímto syndromem se ke svým změnám přiznávají velmi zřídka.⁹¹ Totéž platí i v Jekyllově případě. Jelikož je Jekyll váženou osobou, je nucen své druhé já, díky němuž realizuje určité své tužby, držet v tajnosti. V opačném případě by mohl být společností odsouzen, či z ní být zcela vyloučen. Celý příběh je protkán vlákny Jekyllových lží a výmyslů. Jednou z Jekyllových nepravd bylo tvrzení, že dopis od Hyda byl doručen osobně, jelikož neměl žádnou známku:

---

⁸⁹ Engel, 2007, s. 9-29

⁹⁰ Engel, 2007, s. 9-29

⁹¹ Engel, 2007, s. 9-29

„‘... *But it bore no postmark. The note was handed in.*’“ (Stevenson, 2015, s. 39)

Sluha Poole však tvrdí, že poštu ten den přinesl pouze listonoš:

„*On his way out, the lawyer stopped and had a word or two with Poole. ‘By the by,’ said he, ‘there was a letter handed in today: what was the messenger like?’ But Poole was positive nothing had come except by post; ‘and only circulars by that,’ he added.*“ (Stevenson, 2015, s. 39)

V díle se také objevuje „spouštěč“. Engel uvádí, že jako „spouštěč“ mohou fungovat drogy, alkohol apod.⁹² V románu je „spouštěčem“ nápoj, po jehož užití dochází k proměně.

6.3. Doktor Jekyll – pan Hyde

Doktor Jekyll je člověkem známým a ve společnosti uznávaným. Když pan Enfield popisuje svému vzdálenému příbuznému, právníku Uttersonovi, příběh o tom, jak Hyde na ulici bezohledně vrazil do malé holčičky, nechce prozradit, že jméno, které stálo na šeku, jenž později na Enfieldův popud pan Hyde přinesl jako odškodnění pro rodinu, patřilo právě Henrymu Jekyllovi. Nepřijde mu totiž pravděpodobné, že by se osoba, která je dle jeho slov „*the very pink of the proprieties*“, „*celebrated*“ stýkala s tak podezřelým člověkem jako je Hyde. Zároveň Uttersonovi sděluje, že jedinec, podepsaný na šeku, je také „*one of your fellows who do what they call good.*“ (Stevenson, 2015, s. 17)

Pan Hyde je bytostí zcela rozdílnou než doktor Jekyll. Lidé, kteří se s ním setkali, se shodují v tom, že tuto osobu nemohou snést, cítí z ní cosi ohavného. Pan Enfield Hyda líčí jako jedince, kterého není schopen zcela popsat, ačkoliv si ho dokáže přesně představit. Podotýká však, že je s ním něco špatně a nikdy mu žádný člověk nebyl takto nepříjemný:

---

⁹² Engel, 2007, s. 9-29

„He is not easy to describe. There is something wrong with his appearance; something displeasing, something downright detestable. I never saw a man I so disliked, and yet I scarce know why. He must be deformed somewhere; he gives a strong feeling of deformity, although I couldn't specify the point. He's an extraordinary-looking man, and yet I really can name nothing out of the way. No sir; I can make no hand of it; I can't describe him. And it's not want of memory; for I declare I can see him this moment.“ (Stevenson, 2015, s. 18-19)

Později, když se s Hydem setkává Utterson, působí na něj stejně nelibými pocity, jaké předtím popisoval pan Enfield:

„...or is it the mere radiance of a foul soul that thus transpires through, and transfigures, its clay continent? The last, I think; ...“ (Stevenson, 2015, s. 26)

V dopise určeném právníku Uttersonovi zachycuje identické dojmy i doktor Lanyon:

„Rather, as there was something abnormal and misbegotten in the very essence of the creature that now faced me – something seizing, surprising, and revolting...“ (Stevenson, 2015, s. 67-68)

Henrymu Jekyllovi připadá, že viktoránská doba příliš omezuje jeho vnitřní touhy. Z tohoto důvodu stvoří netvora, pana Hyda, jehož aktivity mu mají sloužit jako útěk od této přílišné upjatosti.⁹³ Tyto pocity se u něj začaly objevovat již v době jeho mládí, jak naznačuje Uttersonův výrok:

„He was wild when he was young“ (Stevenson, 2015, s. 27)

Sám Hyde později ve svém svědectví odhaluje, že během svého života se snažil sklon k těmto neřestným radostem skrývat:

„Hence it came about that I concealed my pleasures; and that when I reached years of reflection, and began to look round me and take stock of my progress and position in

---

⁹³ Dryden, 2003, s. 39-122

the world, I stood already committed to a profound duplicity of life.“ (Stevenson, 2015, s. 72)

Veškeré zlo nakumulované v Jekyllovi se pomocí pana Hyda ztělesní. Tato temná stránka je však slabší, a proto je Hyde oproti Jekyllovi menší, hubenější a mladší. Tuto skutečnost popisuje sám Jekyll:

„The evil side of my nature, to which I had now transferred the stamping efficacy, was less robust and less developed than the good which I had just deposed.” (Stevenson, 2015, s. 76)

„... Edward Hyde was so much smaller, slighter, and younger than Henry Jekyll.“ (Stevenson, 2015, s. 76)

Stvořením Hyda se osudy stvořitele a jeho díla navzájem propletou. Nestvůrný Hyde je od tohoto okamžiku k Jekyllovi připoután nadosmrti.⁹⁴

Zpočátku měl Jekyll svou druhou stránku osobnosti pod kontrolou. Obě své identity považoval za součást sebe samého:

„...both sides of me were in dead earnest; I was no more myself when I laid aside restraint and plunged in shame, than when I laboured, in the eye of day, at the furtherance of knowledge or the relief of sorrow and suffering.” (Stevenson, 2015, s. 73)

„I learned to recognise the thorough and primitive duality of man; I saw that, of the two natures that contended in the field of my consciousness, even if I could rightly be said to be either, it was only because I was radically both; ...“ (Stevenson, 2015, s. 73)

Jekyll má vše velmi dobře promyšlené. Pamatuje i na možnost, že by se mu v Hydově podobě něco přihodilo. Z toho důvodu učiní jistá opatření. S právníkem Uttersonem sepíše závěť, v níž je jistý pan Edward Hyde uveden jako dědic veškerého Jekyllova jmění, a to nejen, pokud by došlo k jeho úmrtí, ale také v případě:

---

⁹⁴ Dryden, 2003, s. 39

„*Dr. Jekyll's "disappearance or unexplained absence for any period exceeding three calendar months," ...*“ (Stevenson, 2015, s. 20)

Hyda, jehož vzhled nápadně připomíná představitele dělnické třídy, si vážený a uznávaný pan Jekyll do svého života připustí nejenom pomocí závěti, ale také mu i přes nesouhlas sloužících umožní přístup do svého domu. Jeho důvody k takovému konání jsou zřejmé – má strach z odhalení.⁹⁵

Poté, co Utterson vyslechne Enfieldův zážitek s panem Hydem a nevyslovené jméno si spojí se jménem svého přítele, Henryho (Harryho) Jekylla, snaží se pana Hyda vyhledat. Výše zmíněná negativní reakce na tohoto jedince ho přiměje k tomu, aby svému příteli sdělil jisté obavy ohledně přítomnosti dotyčného v Jekyllově závěti, zároveň ho znepokojuje i představa, že se Jekyll s takovou osobou stýká. Svou reakcí Jekyll znovu potvrzuje své domněnky, že dokáže Hydovu osobnost ovládat. Uttersonovi odpoví:

„*I will tell you one thing: the moment I choose, I can be rid of Mr. Hyde.*“ (Stevenson, 2015, s. 30)

Postupem času však začíná těmto únikům od své dobré osobnosti k osobnosti zlomyslné stále více propadat:

„*It was on this side that my new power tempted me until I fell in slavery.*“ (Stevenson, 2015, s. 77)

Ničemný Hyde se pomalu ale jistě začíná Henrymu Jekyllovi vymýkat z rukou. Jednoho dne se Jekyll probudí v Hydově podobě. Do té doby se mu nic takového nestalo. Hydova osobnost se zvolna ujímá vedení. Jekyllovi dokonce připadá, že Hyde povyroste:

„... *it had seemed to me of late as though the body of Edward Hyde had grown in stature, ...*“ (Stevenson, 2015, s. 81)

---

⁹⁵ Dryden, 2003, s. 66-67

Zpočátku bylo těžké zbavit se Jekylla, teď je však stále obtížnější opustit osobnost Hydovu.

Jekyllovi dochází, že musí učinit volbu. Je nucen rozhodnout se pro jednu ze svých identit. Vybere si Jekylla. V této době se snaží žít životem počestným, opět navazuje styky se svými přáteli, vrací se do role dobrodince, za kterého je považován. Hyde však touží po svobodě. Jekyll jeho nátlaku podlehne a znovu si namíchá proměňující nápoj.

Hydova přítomnost po tak dlouhém období nečinnosti přinese neblahé následky. Nevybouřený jedinec zavraždí sira Danverse Carewa.

Po tomto incidentu si doktor Jekyll začíná již plně uvědomovat vážnost situace. Hydovým počínáním je zděšen a snaží se od své zlé stránky odpoutat. Uttersonovi tvrdí, že již nikdy se s tímto člověkem nesetká:

„Utterson, I swear to God’ cried the doctor, ‘I swear to God I will never set eyes on him again. I bind my honour to you that I am done with him in this world. It is all at an end. And indeed he does not want my help; you do not know him as I do; he is safe, he is quite safe; mark my words, he will never more be heard of.’“ (Stevenson, 2015, s. 38)

Zároveň tvrdí, že mu na něm nezáleží:

„I cannot say that I care what becomes of Hyde; I am quite done with him.“ (Stevenson, 2015, s. 38)

Již se snaží pouze zachránit sebe samotného:

„I was thinking of my own character, which this hateful business has rather exposed.“ (Stevenson, 2015, s. 38)

Tento hrůzný čin Jekyll pocítuje jako jakousi pomoc při svém odpoutání se od Hyda. Jelikož jeho druhá identita se náhle stala vrahem, společenským vyvrhelem, který by se svým objevením na veřejnosti odsoudil k záhubě, domnívá se, že takto bude snáze odolávat Hydovu volání.

Jekyll opět započne žití poklidného života a věnuje se dobročinným účelům. Hyde se však se svým zapuzením nedokáže smířit a dožaduje se volnosti. Jekyll se v Hyda promění bez pomoci nápoje. Hyde se stává silnější složkou osobnosti a Jekyll dokáže proměnu provádět jen s vynaložením obrovského úsilí. Nápoj však změnil svůj účel. Od této chvíle je ho zapotřebí v případě proměny Hyda v Jekylla, nikoli naopak, jak tomu bylo dopsud.

Doktor Jekyll se straní společnosti a setrvává pouze ve své pracovně. Jestliže dříve Hyda považoval za součást sebe samého, teď se s ním již ztotožňovat nechce:

„He, I say – I cannot say, I. That child of Hell had nothing human; nothing lived in him but fear and hatred.“ (Stevenson, 2015, s. 87)

Dokonce se Hyda začíná bát:

„It was no longer the fear of the gallows, it was the horror of being Hyde that racked me.“ (Stevenson, 2015, s. 87)

Hyde Jekyllovi provádí různé naschvály, napíše urážlivé poznámky do jeho knih či zničí portrét Jekyllova otce. Nezamlouvá se mu Jekyllův současný duševní stav, a kdyby nebylo strachu z trestu za vraždu, už by se do Jekyllovy podoby nevracel vůbec. Zásoby soli, potřebné pro výrobu nápoje, docházejí a Jekyll propadá depresím.

Když Utterson společně se sluhou Poolem vyrazí dveře kabinetu, na zemi najdou sebevraha - Edwarda Hyda.

7. OBRAZ DORIANA GRAYE

Ve Wildově tvorbě se často objevují pohádky a povídky, přičemž mnohé z nich autor vytvářel pro své vlastní potomky. Často se jednalo o příběhy s mravním poučením obsahující zvrát, který je pro Wilda typický. „*The Canterville Ghost*“ a „*Lord Arthur Savile's Crime*“ se od většiny Wildovských povídek liší způsobem, kterým se spisovatel snažil do humorných příhod vnášet gotická témata. Ještě před publikováním těchto dvou děl Wilde napsal svůj jediný román: *Obraz Doriana Graye*, v němž hrůza a dualita vyvěrající z touhy po věčném životě, narcismu a požitkářství skončí sebevraždou, vraždou a hrozivou přeměnou.⁹⁶

7.1. Vydání díla

Obraz Doriana Graye, v originále *The Picture of Dorian Gray*, se poprvé objevil v červenci roku 1890 v literárním časopise *Lippincott's Magazine*. Zatímco v Americe byla tato verze velmi dobře přijímána, Anglie již tak nadšeně nereagovala. Čtenáři byli natolik pobouřeni, že nakladatelství *Ward, Lock & Co* bylo nuceno zbývající kopie časopisu stáhnout. Společnost urážela především zmiňovaná korupce a náznaky homosexuality.

Již před Clevelandskou pouliční aférou (Cleveland Street affair)⁹⁷ si Wilde vytvářel nepřátele, a to publikováním díla *Portrét pana W. H. (The Portrait of Mr. W. H.)*, ve kterém do románové podoby převedl starou teorii o tom, že Shakespeare věnoval své sonety mladému herci, jenž patřil k jeho divadelní společnosti. Willie Hughes, Shakespearův údajný milenec, se stal předchůdcem Doriana Graye. Tvrzení, že tento smyšlený mladík byl Shakespearovým milencem, je otevřeně uvedeno v konečné verzi *Obrazu Doriana Graye*. Situace v době vydání *Obrazu Doriana Graye* byla již tenkrát velmi napjatá, v tisku se objevovaly přivaly kritiky útočící na Wildovu tvorbu.⁹⁸

---

⁹⁶ Dryden, 2003, s. 113-114

⁹⁷ Jako tzv. Clevelandská pouliční aféra (Cleveland Street affair) je znám skandál, během něhož byl na Cleveland Street 19 objeven nevěstinec pro homosexuály, který nabízel své služby aristokratům. Kauza se týkala i Lord Arthura Somerseta, který pocházel z domácnosti Waleského prince a pravděpodobně i prince Alberta Victora, nejstaršího syna Waleského prince a zároveň druhého následníka trůnu. (Dryden, 2003, s. 116)

⁹⁸ Dryden, 2003, s. 116-117

Později roku 1890 příběh vyšel i ve formě knižní.⁹⁹ Musel však být přepracován a autor dílo obohatil o šest kapitol, přičemž provedl několik změn. Mimo jiné odstranil ty části textu, ve kterých se objevovaly zjevné známky homosexuality.¹⁰⁰

Román ztělesňoval tehdy populární dekadenci *konce století* (*Fin de siècle*), a proto byl považován za troufale moderní. Wilde se snaží vytvořit nový gotický příběh, přičemž čerpá z tradičních schémat.

V aktualizovaném faustovském příběhu hlavní hrdina, Dorian Gray, zaprodá svou duši, aby zachoval své mládí a krásu. Pokušitelem se stává sobecký a nemorální Lord Henry Wotton. Dorianovým strážným andělem, který mu připomíná svědomí, je Basil Hallward, malíř portrétů, jehož Dorian později zavraždí.

Dílo se snaží upozornit na napětí mezi dvěma světy: uhlazeným zevnějškem života vyšší společnosti a životem plným utajované neřesti.¹⁰¹

Kniha byla kritiky označena za nemorální, a to i přes to, že se hlavní hrdina na konci příběhu zničil. Wilde však trval na amorální podstatě umění, nehledě na zdánlivě morální konec,¹⁰² o čemž vypovídá i jeho citát:

„There is no such thing as a moral or an immoral book. Books are well written or badly written. That is all.“ (Ousby, 1995, s. 778)

7.2. Dekadence a motivy gotického románu

V díle lze zaznamenat dekadentní prvky. Dekadence se objevovala v dílech spisovatelů jako je Gautier, Baudelaire, Algernon Swinburne, Edward Dowson či Walter Pater. Důležitou roli sehrál již dříve zmiňovaný román *A Rebours* (1884). Jak je již uvedeno dříve, toto dílo je považováno za jednu z inspirací pro svazek ve žlutém obalu, který měl na Doriana velký vliv.¹⁰³

Doriana bychom spíše než za hrdinu tradičního gotického příběhu označili za další ukázkou přesunu pozornosti moderní gotiky k aktivitám člověka obývajícího velkoměsto.¹⁰⁴

---

⁹⁹ Ousby, 1995, s. 778

¹⁰⁰ Dryden, 2003, s. 117

¹⁰¹ Ousby, 1995, s. 778

¹⁰² Beckson, 2017

¹⁰³ Dryden, 2003, s. 114

¹⁰⁴ Dryden, 2003, s. 119

7.3. Rozdvojení osobnosti v díle *Obraz Doriana Graye*

Wildovo postavení ve společnosti nebylo zcela jasné a ani jeho osobnost nebyla úplně jednoznačná. Mísilo se v něm několik bytostí. Zároveň zastával roli usazeného Ira a společenské celebrity, uznávaného dramatika a socialisty, žil rodinný život po boku své manželky, ale současně ho přitahovali příslušníci téhož pohlaví.¹⁰⁵

Dualita je téma, které lze zaznamenat v několika Wildových dílech, sociálních satirách, mezi něž můžeme zařadit *Lady Windermere's Fan* (1893), *An Ideal Husband* (1899), či *The Importance of Being Earnest* (1899).¹⁰⁶

Příběh Doriana Graye je také inspirován příběhy o dvojnicích. Společně s vyjádřenými estetickými obavami a prostředím tehdejšího Londýna dílo poodhaluje skutečnost, že autor si byl vědom úzkostí, které sužovaly mnoho autorů konce století, nové realisty a naturalisty nevyjímaje.¹⁰⁷

V románu je na téma rozdvojené osobnosti upozorňováno například pomocí Dorianova výroku adresovaného Basilovi vyděšenému z podoby na obraze:

„*Each of us has Heaven and Hell in him, Basil*“ (Wilde, 1992, s. 125)

Později je přímo zmiňováno Dorianovo potěšení z dvojího života:

„*He himself could not help wondering at the calm of his demeanour, and for a moment felt keenly the terrible pleasure of a double life.*“ (Wilde, 1992, s. 139)

V několika pasážích je poukazováno na Dorianovo problematické dětství. Po smrti své matky byl Dorian vychováván matčíným otcem, který byl dle informací, které se lord Henry dozvídá o mladíkově životě, mužem starým a nenávisným:

„*Months of voiceless agony, and then a child born in pain. The mother snatched away by death, the boy left to solitude and the tyranny of an old and loveless man.*“ (Wilde, 1992, s. 31)

---

¹⁰⁵ Fridell, 2014, s. 2

¹⁰⁶ Dryden, 2003, s. 119-120

¹⁰⁷ Dryden, 2003, s. 115

Dědeček neměl svého vnuka příliš v oblíbě. Dorian vzpomíná na to, jak k němu kdysi býval přísný. Tyto vzpomínky se mu vybaví v souvislosti s představou stárnutí obrazu:

„There would be the wrinkled throat, the cold, blue-veined hands, the twisted body that he remembered in the grandfather who had been so stern to him in his boyhood.“
(Wilde, 1992, s. 98)

Upnutí se k lordu Henrymu a následné přijímání jeho myšlenek za své by se tedy dalo chápat jako následek nedostatku lásky a absence rodiče v raném věku. Pro dospívajícího Doriana se lord Henry stane jakýmsi dospělým vzorem, který se rozhodne následovat.

Engel upozorňuje na to, že osoby, které byli vychovávány přísnými rodiči, se pokoušejí o realizaci svých skrytých tužeb pomocí další osobnosti.¹⁰⁸ Tento fakt opět potvrzuje vliv Dorianova dědečka na vznik mladíkova druhého já.

Dušek, Večeřová – Procházková tvrdí, že jedinci, který trpí rozvojením osobnosti, se může zdát, že ho jedna z jeho osobností navádí ke konání nepatřičných činností.¹⁰⁹ V románu je Dorian ke špatnostem podněcován, jak již zmiňovaným lordem Henrym, tak svým obrazem. Jako ukázkou lze uvést situaci, v níž Dorian nejprve pláče nad svým osudem, vzápětí se však rozhodne zavraždit svého přítele Basila:

„Dorian Gray glanced at the picture, and suddenly an uncontrollable feeling of hatred for Basil Hallward came over him, as though it had been suggested to him by the image on the canvas, whispered into his ear by those grinning lips.“ (Wilde, 1992, s. 125)

V díle je zmiňováno opium, které lze chápat jako „spouštěč“¹¹⁰. Ve chvíli, kdy Dorian vstoupí do opiového „doupěte“, je zřejmé, že toto místo nenavštívil poprvé. Žena, kterou zde potká, ho dokonce osloví jménem, jímž ho kdysi nazývala Sibyl – „Prince Charming“:

„There goes the devil’s bargain!’ she hiccoughed, in a hoarse voice.

---

¹⁰⁸ Engel, 2007, s. 9-29

¹⁰⁹ Dušek, Večeřová-Procházková, 2010, s. 123

¹¹⁰ Engel, 2007, s. 9-29

'Curse you!' he answered, 'don't call me that.'

She snapped her fingers. 'Prince Charming is what you like to be called, ain't it?' she yelled after him." (Wilde, 1992, s. 150)

„Spouštěčem“ však v tomto případě nemusí být pouze zmiňovaná návyková látka. Tuto úlohu může zastávat též narcistická porucha osobnosti, která je v Dorianově případě více než patrná. „Spouštěčem“ může být také osoba nebo místo, jenž přivolalo staré vzpomínky.¹¹¹ V románu bychom za toto místo mohli označit starý pokoj, v němž Dorian schoval svůj portrét.

„How well he remembered it all! Every moment of his lonely childhood came back to him as he looked round. He recalled the stainless purity of his boyish life, and it seemed horrible to him that it was here the fatal portrait was to be hidden away.“ (Wilde, 1992, s. 98)

Právě v tomto pokoji později dojde k Basilově vraždě.

Syndromem Jekylla a Hyda často trpí osoby, pro které je velmi důležité mínění ostatních.¹¹² Tato skutečnost je pro Doriana žijícího v prostředí pozdně viktoriánské společnosti velmi významná, a proto i tento aspekt mohl napomoci rozvojení jeho osobnosti.

7.4. Dorian Gray

Dorian Gray se svou mladickou svěžestí, krásnou tváří a bohatstvím ztělesňuje prototyp ideálního viktoriánského muže. A právě majetek a atraktivita jsou důvody, díky nimž je jeho osoba vřele přijímána mezi muži i ženami. Ženy ho považují za skvělou partii a muži ho obdivují právě kvůli jeho úspěchům u něžného pohlaví.¹¹³

Krása a mládí jsou přednosti, které si Dorian začne uvědomovat až poté, co na ně poukáže Lord Henry:

---

¹¹¹ Engel, 2007, s. 9-29

¹¹² Engel, 2007, s. 9-29

¹¹³ Appell

„Because you have now the most marvellous youth, and youth is the one thing worth having.’ ‘I don’t feel that, Lord Henry.’ ‘No, you don’t feel it now. Someday, when you are old and wrinkled and ugly, when thought has seared your forehead with its lines, and passion branded your lips with its hideous fires, you will feel it, you will feel it terribly. Now, wherever you go, you charm the world. Will it always be so?’ ” (Wilde, 1992, s. 21)

Jak již naznačuje poslední citovaná věta, Lord Henry také upozorňuje na fakt, že tyto kvality nejsou věčné. Nad tím, že krásný a mladý nezůstane navždy, začne Dorian přemýšlet v okamžiku, kdy mu Lord Henry doporučí, aby těchto darů užíval, dokud jsou mu k dispozici¹¹⁴:

„You will become sallow, and hollow-cheeked, and dull-eyed. You will suffer horribly ... Ah! realise your youth while you have it.” (Wilde, 1992, s. 21)

Tuto skutečnost si plně uvědomí ve chvíli, kdy pohlédne na svůj obraz:

„The sense of his own beauty came on him like a revelation. He had never felt it before.“ (Wilde, 1992, s. 23)

Do této doby Dorian nad možností, že by mohl někdy zestárnout, a tím ztratit hodnoty potřebné k dosažení viktoriánského ideálu, nikdy neuvažoval. Připomínky Lorda Henryho spojené s pohledem na svůj portrét na něj však mají značný vliv. Začne si uvědomovat pomíjivost mládí¹¹⁵ a vysloví přání, aby to nebyl on, ale obraz, kdo bude stárnout:

„How sad it is! I shall grow old, and horrible, and dreadful. But this picture will remain always young. It will never be older than this particular day of June ... If it were only the other way! If it were I who was to be always young, and the picture that was to grow old! For that – for that – I would give everything! Yes, there is nothing in the whole world I would not give! I would give my soul for that!” (Wilde, 1992, s. 24)

---

¹¹⁴ Appell
¹¹⁵ Appell

Lord Henry zastává v románu roli pokušitele a snaží se v Dorianovi probudit zlou stránku jeho osobnosti:

„Every impulse that we strive to strangle broods in the mind, and poisons us. The body sins once, and has done with its sin, for action is a mode of purification.“ (Wilde, 1992, s. 18)

„The only way to get rid of a temptation is to yield to it. Resist it, and your soul grows sick with longing for the things it has forbidden to itself, with desire for what its monstrous laws have made monstrous and unlawful.“ (Wilde, 1992, s. 18)

„You, Mr Gray, you yourself, with your rose-red youth and your rose-white boyhood, you have had passions that have made you afraid, thoughts that have filled you with terror, day-dreams and sleeping dreams whose mere memory might stain your cheek with shame“ (Wilde, 1992, s. 18)

Ačkoli Basil nevěří tomu, že by Dorian mohl spáchat něco zlého, věta, vyslovená jeho ústy, naznačuje, že se v Dorianovi nějaké zlo skutečně skrývá:

„Now and then, however, he is horribly thoughtless, and seems to take a real delight in giving me pain.“ (Wilde, 1992, s. 13)

Jak je již zmíněno dříve, Dorian je Wottonovými názory nadšen a brzy je přijme za své. Za první velký hřích by se dalo označit Dorianovo chování k herečce Sibyl Vane, dívce, o které Dorian tvrdí, že se do ní zamiloval a zasnoubí se s ní. Dorian je touto dívkou natolik okouzlen, že se rozhodne ukázat ji lordu Henrymu a Basilovi. Vezme je na představení, v němž Sibyl hraje Julii. Ten večer je však její výkon velmi špatný, obecenstvo se nudí a postupně odchází. Dorianova láska vyprchá, a ačkoli mu Sibyl po představení v slzách vysvětluje, že její vystoupení bylo tak nekvalitní jen kvůli tomu, že divadlo se jí zdá na rozdíl od jejich lásky nepravdivé, Dorian ji bezcitně opouští:

„She crouched on the floor like a wounded thing, and Dorian Gray, with his beautiful eyes, looked down at her, and his chiselled lips curled in exquisite disdain. There is always something ridiculous about the emotions of people whom one has ceased to love. Sibyl Vane seemed to him to be absurdly melodramatic. Her tears and sobs annoyed him.“ (Wilde, 1992, s. 71-72)

Po této události se Dorian vrací domů. Všimá si, že obraz se změnil:

„... the face appeared to him to be a little changed. The expression looked different. One would have said that there was a touch of cruelty in the mouth. It was certainly strange.“ (Wilde, 1992, s. 73)

Dorian si svou krutost uvědomuje, trápí ho výčitky svědomí, a proto se rozhodne se i přes své zklamání stát Sibiylým manželem. Krátce na to se však dovídá, že si tato nešťastná dívka vzala život. Dorianovi dochází, že se ho její smrt vlastně příliš nedotýká:

„And yet I must admit that this thing that has happened does not affect me as it should. It seems to me to be simply like a wonderful ending to a wonderful play. It has all the terrible beauty of a Greek tragedy, a tragedy in which I took a great part, but by which I have not been wounded.“ (Wilde, 1992, s. 81)

Když Dorian znovu pohlédne na obraz, zjišťuje, že se jeho vyřčené přání vyplnilo a obraz se skutečně změnil. Tato skutečnost mu umožní vést dvojí život. Zatímco na portrétu se budou projevovat známky stáří, Dorianova tvář zůstane stále mladá a svěží.

Mladíkova osobnost se od tohoto okamžiku skládá ze dvou částí. Část první by se dala označit jako materiální já, které se stará pouze o vlastní potěšení a zábavu. Druhou Dorianovou částí je obraz, na němž se objevují následky chování fyzického já. Pokud se Dorian na svůj portrét podívá, je díky viditelným stopám po svém konání schopen vidět v něm své svědomí, přičemž pak pociťuje pocity viny za hříchy, které napáchal. Jak shledává Appell: *„The portrait ties him between the two lives of youthful beauty and*

*sinful ugliness caused by the practising of Lord Henry's theories and philosophies of pleasure.*¹¹⁶

Dorian sám ví, že jsou v něm špatnosti:

„There were passions in him that would find their terrible outlet, dreams that would make the shadow of their evil real.“ (Wilde, 1992, s. 96)

Lord Henry Dorianovi pošle již zmiňovanou knihu ve žlutém přebalu. Kniha mladíka upoutá natolik, že se po léta nemůže vymanit z jejího vlivu a stane se náladovým:

„After a few minutes he became absorbed. It was the strangest book that he had ever read. It seemed to him that in exquisite raiment, and to the delicate sound of flutes, the sins of the world were passing in dumb show before him. Things that he had dimly dreamed of were suddenly made real to him. Things of which he had never dreamed were gradually revealed.“ (Wilde, 1992, s. 100)

Dorian Gray žije dvojitým životem. Důsledky nezdárného života fyzického já se projevují pouze na podobě obrazu. Ačkoli spáchaná morální provinění mohou Dorianovi přivozovat pocity viny, zdá se, že všechny tyto nelibé pocity se snaží překrýt dalším potěšením.¹¹⁷

Hlavní hrdina má k obrazu rozporuplný vztah. Pociťuje k němu odpor, ale nedokáže se od něj odpoutat, je s ním jistým způsobem svázán. Když chce na začátku příběhu Basil své dílo zničit, Dorian křičí:

„‘Don't Basil, don't!’ he cried. ‘It would be murder!’“ (Wilde, 1992, s. 25)

Dokonce tvrdí, že je to část jeho samého:

---

¹¹⁶ Appell

¹¹⁷ Appell

„*Appreciate it? I am in love with it, Basil. It is part of myself. I feel that.*“ (Wilde, 1992, s. 25)

Postupem času s ním obraz natolik splyne, že je pro něj stále těžší se od něj odpoutat:

„*He hated to be separated from the picture that was such a part of his life, and was also afraid that during his absence someone might gain access to the room, in spite of the elaborate bars that he had caused to be placed upon the door.*“ (Wilde, 1992, s. 112)

Gillespie popisuje, že obraz Doriana zároveň osvobozuje i tlumí. Dává mu možnost utéci od hrůzných změn jeho těla, ale zároveň mu tuto transformaci, způsobenou nemravným životem, ukazuje.¹¹⁸

Dorian si je svého dvojího života vědom a snaží se svou horší část skrýt před světem. Proto je tedy Basil, který změněný obraz spatří, odsouzen ke smrti. Dorian se nedokáže smířit s představou, že by ztratil své postavení ve společnosti. Přeje si, aby ho společnost nadále shledávala krásným, mladým ideálním viktoriánským mužem, a proto ve snaze utajit své tajemství Basila zavraždí.¹¹⁹

Hrůzná podoba portrétu Doriana pronásleduje skrze celý román.¹²⁰ Střídají se pocity viny a okamžiky plné potěšení. Svědomí se však začíná ozývat čím dál více, Dorian již tento tlak nevydrží a rozhodne se obraz zničit.

Neuvědomuje si však, že je se svým portrétem natolik svázán, že nakonec to není obraz, ale já fyzické, které zahyne. Jeho dualitu nakonec přece jen objeví i ostatní lidé.¹²¹

„*When they entered, they found hanging upon the wall a splendid portrait of their master as they had last seen him, in all the wonder of his exquisite youth and beauty. Lying on the floor was a dead man, in evening dress, with a knife in his heart. He was withered, wrinkled and loathsome of visage. It was not till they had examined the rings that they recognised who it was.*“ (Wilde, 1992, s. 177)

---

¹¹⁸ Appell

¹¹⁹ Appell

¹²⁰ Appell

¹²¹ Appell

8. POROVNÁNÍ ROMÁNŮ

8.1. Podobnosti

Isobel Murray tvrdí, že dílo *Podivný případ doktora Jekylla a pana Hyda* inspirovalo Wilda k několika myšlenkám, které uplatil v dílech *The Fisherman and his Soul* a *The Picture of Dorian Gray*. Jerusha McCormack ale poukazuje na to, že ačkoli tehdejší kritici rychle našli narážky na Stevensonův text, nebyl to pouze on, kdo ovlivnil Wildovu tvorbu. Kromě již zmiňovaného Stevensona byl objeven vliv Poa, Balzaca, Bulwera-Lyttona a Disraeliho.¹²²

V obou dvou románech mají hlavní postavy stejný hnací motiv k dosažení svých tužeb. Tímto stimulem je pocit blaženosti, jenž se často objevuje během postupu směřujícího k sebedestrukci. Až ke konci si obě postavy uvědomí, jakou cenu museli za své potěšení zaplatit. Dorian pochopí, že obraz je jeho svědomí („*It had been like conscience to him*“) (Wilde, 1992, s. 176). V Jekyllově případě je rozkoš, která přicházela jako následek Hydových aktivit, nahrazena zděšením („*the horror of my other self*“) (Stevenson, 2015, s. 88).¹²³

Obě díla také využívají tzv. „Gothic monster“, která by měla sloužit jako varování před tím, co by se mohlo stát, kdyby jedinec nebyl schopen sebeovládání a zcela by se oddal svým touhám. Pokud k tomuto selhání dojde, osoba se stává společenským vyvrhelem a nakonec umírá, jak můžeme pozorovat u doktora Jekylla a Dorian Graye.¹²⁴

Obě díla přinášejí více než jen příběh strašlivého rozpolcení osobnosti jedince. Odhalují mylné představy člověka o sobě samém a rozdíly mezi lidmi ve společnosti, pojmy tak neodmyslitelně spjaté s pozdní viktoriánskou dobou.¹²⁵

8.2. Rozdíly

Zatímco v díle *Podivný případ doktora Jekylla a pana Hyda* je Hyde, coby deviant ve společnosti, popsán jako monstrum, jehož úpadek je vyjádřen jeho odpudivostí, v *Obrazu Dorian Graye* je Dorian spíše nestvůrou, jejíž deviace je způsobena

---

¹²² Dryden, 2003, s. 118

¹²³ Dryden, 2003, s. 122-123

¹²⁴ Dryden, 2003, s. 123

¹²⁵ Dryden, 2003, s. 123

extrémním obdivem k sobě samému. Dorian může být popsán jako gotický subjekt, jehož krása pramení z hrůzy.¹²⁶

Stevenson se ve svém díle zabývá psychikou individuála, kdežto v *Obrazu Doriana Graye* se neřest netýká pouze hlavní postavy, ale je popisována jako všudypřítomná choroba, která je již v příslušnících londýnské smetánky konce 19. století hluboce zakořeněna.¹²⁷

Halberstam tvrdí, že na rozdíl od Stevensonova Hyda Dorianovo druhé já existuje odděleně od jeho osoby, a to v podobě obrazu. Dále konstatuje, že zatímco v díle Jekylla a Hyda posloužila k oddělení dvou osobností věda, v Dorianově případě byla druhá škaredá osobnost oddělena pomocí umění.¹²⁸

---

¹²⁶ Dryden, 2003, s. 114

¹²⁷ Dryden, 2003, s. 118

¹²⁸ Dryden, 2003, s. 120

ZÁVĚR

Cílem bakalářské práce bylo postihnout projevy chování a základní rysy rozdvojené osobnosti v románech Oscara Wilda *Obraz Doriana Graye* a R. L. Stevensona *Podivný případ doktora Jekylla a pana Hyda*.

Jak již bylo zmíněno v úvodu, prvotní zájem byl věnován definicím termínů dekadence a umění pro umění. V této části práce bylo popsáno francouzské dekadentní hnutí s důrazem na jeho vliv na literaturu anglickou, podrobněji pak dekadentní hnutí v Anglii. Následující část práce se věnuje viktoriánskému období. Jsou v ní přiblíženy jeho éry, především pak období poslední - pozdně viktoriánské, do něhož lze zařadit působení a dílo Oscara Wilda a R. L. Stevensona. Kapitola věnovaná postavení pozdně viktoriánskému muži a ženě nahlíží do společenské situace konce 19. století a zmiňuje i společenská pravidla, která vyvíjela neustálý nátlak na obě pohlaví. Zmiňované společenské normy se promítly do tvorby obou autorů, vliv a působení morálky pozdně viktoriánské společnosti je patrný v dílech Wildových i Stevensonových.

Jádro práce se opírá o kapitoly věnované dvěma zmiňovaným románům. Jelikož pozornost literárněvědné analýzy byla v první řadě věnována charakteristice postav a rozpoznání aspektů rozdvojené osobnosti, stěžejním materiálem použitým při rozboru byla předcházející kapitola zabývající se teoretickým popisem osobnosti, jejími mechanismy a poruchami společně s literaturou primární, tedy romány *Obraz Doriana Graye* a *Podivný případ doktora Jekylla a pana Hyda*.

Jako první byl analyzován román *Podivný případ doktora Jekylla a pana Hyda*. Příběh byl mimo jiné čten jako další varianta Hoggova románu *Private Memoirs and Confessions of a Justified Sinner* (1824). Tato skutečnost potvrzuje přítomnost dualismu ve Stevensonově díle. Název románu se dokonce stal pojmenováním pro psychickou poruchu – syndrom Jekylla a Hyda. V analýze jsou projevy tohoto onemocnění doloženy úryvky z románu.

Následovala analýza románu *Obraz Doriana Graye*. Oscar Wilde zastával ve společnosti řadu rolí a tento fakt se promítl do několika jeho děl. Analýza byla provedena obdobným způsobem jako u románu prvního, objevují se opět citace, které korespondují s informacemi získanými studiem odborné literatury z oblasti psychologie.

Poslední část práce se věnuje syntéze podobnosti motivů, a případným rozdílům v tématice obou románů. Práce například odhaluje skutečnost, že v obou románech je

druhá osobnost oddělena „tělesně“, přičemž v *Obrazu Dorian Graye* dochází ke koexistenci umělecké podoby (obraz) a fyzické osoby (Dorian), zatímco v *Podivném případě doktora Jekylla a pana Hyda* se jedincovy osobnosti střídají.

Dvojí osobnost pak slouží jako alegorie dobra a zla ve dvou podobách. Projevují se zde myšlenky uměleckého kultu umění pro umění. Převrácená podoba „dokonalosti“ umění (estetismu) a lidské ošklivosti a zároveň záliba v ošklivosti a nemorálnost (úpadek, dekadence).

Závěrem lze konstatovat, že v obou rozebíraných dílech jsou aspekty rozdvojené osobnosti postihnutebné. Jejich autoři jimi přispěli nejenom do fondu literárního, ale také poskytli jistou podobu pomoci při studiu psychických onemocnění. V případě problematiky rozdvojení osobnosti bylo přínosné především dílo R. L. Stevensona a již zmiňované onemocnění pojmenované syndrom Jekylla a Hyda.

BIBLIOGRAFIE

Primární literatura

STEVENSON, Robert Louis. *The Strange Case of Dr Jekyll and Mr Hyde*. London: Atlantic Publishing, 2015.

WILDE, Oscar. *The Picture of Dorian Gray*. Reprinted ed. Ware [England]: Wordsworth Editions, 1992.

Sekundární literatura

DRYDEN, Linda. *The Modern Gothic and Literary Doubles: Stevenson, Wilde and Wells*. New York: Palgrave Macmillan, 2003.

DUŠEK, Karel a Alena VEČEŘOVÁ-PROCHÁZKOVÁ. *Diagnostika a terapie duševních poruch*. Praha: Grada, 2010. Psyché (Grada).

ENGEL, Beverly. *The Jekyll and Hyde syndrome: what to do if someone in your life has a dual personality? or if you do*. Hoboken, N.J.: John Wiley, c2007.

GREENBLATT, Stephen a M. H. ABRAMS. *The Norton Anthology of English Literature*. 8th ed. New York: W.W. Norton, c2006.

HABIB, M. A. R. *The Cambridge History of Literary Criticism: Volume 6 The Nineteenth Century, c. 1830-1914*. New York: Cambridge University Press, 2013.

NAKONEČNÝ, Milan. *Psychologie osobnosti*. Praha: Academia, 1995.

OUSBY, Ian, ed. *The Cambridge Guide to Literature in English*. Cambridge: Cambridge University Press, 1992.

PRAŠKO, Ján. *Poruchy osobnosti*. Praha: Portál, 2003.

RABOCH, Jiří a Petr ZVOLSKÝ. *Psychiatrie*. Praha: Galén, c2001.

STŘÍBRNÝ, Zdeněk. *Dějiny anglické literatury 2*. Praha: Academia, 1987.

Internetové zdroje

APPELL, Felicia. *Victorian Ideals: The Influence of Society's Ideals on Victorian Relationships* [online]. [cit. 2018-02-12]. Dostupné z: <<https://www.mckendree.edu/academics/scholars/issue18/appell.htm>>

BECKSON, Karl. *Oscar Wilde: Irish author*. In: Encyclopædia Britannica [online]. 2017 [cit. 2017-08-14]. Dostupné z: <<https://www.britannica.com/biography/Oscar-Wilde>>

DAICHES, David. *Robert Louis Stevenson: British author*. In: Encyclopædia Britannica [online]. 2017 [cit. 2017-08-15]. Dostupné z: <<https://www.britannica.com/biography/Robert-Louis-Stevenson>>

FRIDELL, Sara. *Dualism in Oscar Wilde's The Importance of Being Earnest* [online]. 2014 [cit. 2018-02-09]. Dostupné z: <https://gupea.ub.gu.se/bitstream/2077/36471/1/gupea_2077_36471_1.pdf>

THE EDITORS OF ENCYCLOPAEDIA BRITANNICA. *Lionel Johnson: English Poet and Critic*. In: Encyclopædia Britannica [online]. [cit. 2018-04-19]. Dostupné z: <<https://www.britannica.com/biography/Lionel-Johnson>>